

Den Haag

Omgevingsvisie Den Haag 2050

Ambitiedocument - Denk mee over de toekomst. Samen maken we de stad.

Inhoud

Inleiding

1 Doelen & leidende principes

- 1.1 Doelen van de Haagse omgevingsvisie
- 1.2 Leidende principes

2 Hoofdproces en deelproducten

- 2.1 Onderzoeksfase
- 2.2 Opstellen omgevingsvisie en OER

3 Staat van de leefomgeving, trends & ontwikkelingen

- 3.1 Staat van de leefomgeving
- 3.2 Trends en ontwikkelingen

4 Beleid voor de fysieke leefomgeving

- 4.1 Nationale omgevingsvisie (NOVI)
- 4.2 Provinciale omgevingsvisie (POVI)
- 4.3 Watervisie Hoogheemraadschap
- 4.4 Samenwerkingsverbanden
- 4.5 Gemeentelijke beleidsdocumenten

5 Ambities

- 5.1 Een rechtvaardig en inclusief Den Haag
- 5.2 Een betaalbare, toegankelijke en toekomstbestendige woningvoorraad in Den Haag
- 5.3 Een klimaatbestendig, klimaatneutraal en natuurinclusief Den Haag
- 5.4 Een economisch vitaal Den Haag
- 5.5 Een gezond en veilig Den Haag
- 5.6 Een duurzaam bereikbaar Den Haag

6 Beleids- en onderzoeksagenda

- 6.1 De mens in de stad
- 6.2 Stad in Transitie
- 6.3 Stad in de Regio

7 Sturingsfilosofie

- 7.1 Samenhang instrumentarium Omgevingswet
- 7.2 Rollen en taken gemeenteraad
- 7.3 Rollen en taken college van B&W

8 Participatie

- 8.1 De Inspraak- en participatieverordening Den Haag
- 8.2 Haags Participatiekompas
- 8.3 Doelgroep van participatie
- 8.4 Niveau van participatie voor de toekomstbeelden
- 8.5 Het participatieproces van de Omgevingsvisie in drie deelproducten
- 8.6 Benutten van afgeronde en lopende trajecten
- 8.7 Communicatie

9 PlanMER omgevingsvisie

- 9.1 Sociale effectrapportage
- 9.2 Omgevingseffectrapportage (OER) als ondersteuning bij planproces
- 9.3 Monitoring van de Staat van de Leefomgeving

Samenvatting

Ambities

Bijlagen

Rolverdeling tussen raad en college (handreiking VNG 2017)
Procesontwerp participatie bij de drie deelproducten

Inleiding

...O O Den Haag, mooie stad achter de duinen...

Harrie Jekkers bezong het al decennia geleden en nog steeds kent bijna iedere inwoner van onze stad en daarbuiten de tekst. Deze mooie stad willen we in de toekomst ook minstens net zo mooi houden. En daar gaat het bij de omgevingsvisie over: wat voor stad willen we in 2050 zijn? Hoe ziet onze leefomgeving er dan uit? En welke ruimtelijke keuzes en investeringen zijn er daarvoor nodig?

Het is niet eenvoudig om antwoorden te geven op deze vragen. Niemand heeft immers een glazen bol. Wat we wel weten is dat er de komende decennia een aantal ingrijpende ontwikkelingen aan de orde zullen zijn die direct invloed hebben op het Den Haag van 2050.

Zo neemt het aantal inwoners flink toe, zo'n 4000 a 5000 inwoners per jaar. En de verscheidenheid naar herkomst van de (nieuwe) inwoners zal ook sterk toenemen. Dit is het gevolg van demografische ontwikkelingen. Er is sprake van een onmiskenbare wereldwijde trek naar de stad. Dat betekent dat er flink gebouwd moet worden en er moet worden nagedacht over wat er dan precies nodig is aan woningtypes en bijbehorende voorzieningen. Tegelijkertijd is ruimte schaars, Den Haag kan amper uitbreiden. Zo worden we omringd door de zee, andere gemeenten en Natura 2000 gebieden. Dat betekent dus verdichten in de bestaande stad met gevolgen voor de fysieke leefomgeving en de sociale belevingswereld van de inwoners. Hebben we hier te maken met grenzen aan groei?

De huidige en nieuwe inwoners van Den Haag en straks hun kinderen, zittende en nieuwe bedrijven, ze vragen allemaal ruimte. Maar ook opgaven als klimaatadaptatie en energietransitie; ze vragen om een inpassing in de bestaande stad. En hoe houden we Den Haag leefbaar? Hoe geven we essentiële functies voor een leefbare stad, zoals groen, water en hoogwaardige voorzieningen, een plek in de stad?

Het lange termijn wensbeeld voor Den Haag mag misschien helder zijn; een aantrekkelijke veilige en gezonde stad waar het prettig is om te werken, te ondernemen, te verblijven, te recreëren en gebruik te kunnen maken van kwalitatief goede scholen, sport- en cultuurvoorzieningen. Maar om het niet bij dromen te houden, is een koers voor de toekomst noodzakelijk. Dat betekent keuzes maken, die ongemak kunnen veroorzaken.

De omgevingsvisie Den Haag schetst een inspirerend verhaal voor de toekomst, maar brengt ook dilemma's in beeld, legt discussiepunten bloot en geeft vervolgens oplossingsrichtingen aan. Voorbeelden van dilemma's die we nu zien zijn bijvoorbeeld:

- Het borgen van voldoende (maatschappelijke) voorzieningen in relatie tot de forse woningbouwopgave.
- Het accommoderen van meer groen en water in een steeds verdichtende stad.
- Het faciliteren van economische groei en bedrijvigheid versus verduurzaming en stikstof- en CO₂-uitstoot-vermindering.
- Het investeren in (potentieel) kansrijke gebieden versus extra inspanningen leveren voor kwetsbare wijken.
- Het bereikbaar houden van de stad in relatie tot de mobiliteitstransitie en de focus op meer autoluwe zones in Den Haag.
- Beperkte publieke (financiële) middelen in relatie tot de stapeling van ambities voor stedelijke ontwikkeling.

De omgevingsvisie gaat verder dan het dromen over een mooie stad achter de duinen. Het gaat dus ook over het nadenken welke ruimtelijke keuzes er gemaakt moeten worden en welke nieuwe ruimtelijke kansen we kunnen

benutten in Den Haag. En dat allemaal aan te laten sluiten bij de leefwereld van de huidige én toekomstige inwoners van de stad.

Met de startnotitie 'omgevingsvisie Den Haag' heeft het college eerder de denkrichting geschetst voor de Haagse omgevingsvisie. Zowel inhoudelijk als voor het proces er naar toe. Daarmee was een eerste stap gezet om te werken aan een toekomstbestendig Den Haag, dat aantrekkelijk blijft om er te wonen, te werken en te recreëren. Dit ambitiedocument is de basis voor het vervolg.

Het opstellen van de omgevingsvisie is een proces zonder vastomlijnd eindplaatje. Het is een proces dat we samen met de stad vormgeven, waarbij we gezamenlijk werken aan een lange termijnvisie die past bij Den Haag, waardoor we om kunnen gaan met de veranderingen die op ons af komen. Een visie die een inspirerende stip op de horizon zet.

Afbeelding: uit Euforismen (2000)

Startnotitie

Het college heeft in december 2020 de Startnotitie Omgevingsvisie Den Haag (RIS307081) vastgesteld. In deze startnotitie zijn de hoofdlijnen voor inhoud en proces om te komen tot een omgevingsvisie voor Den Haag beschreven.

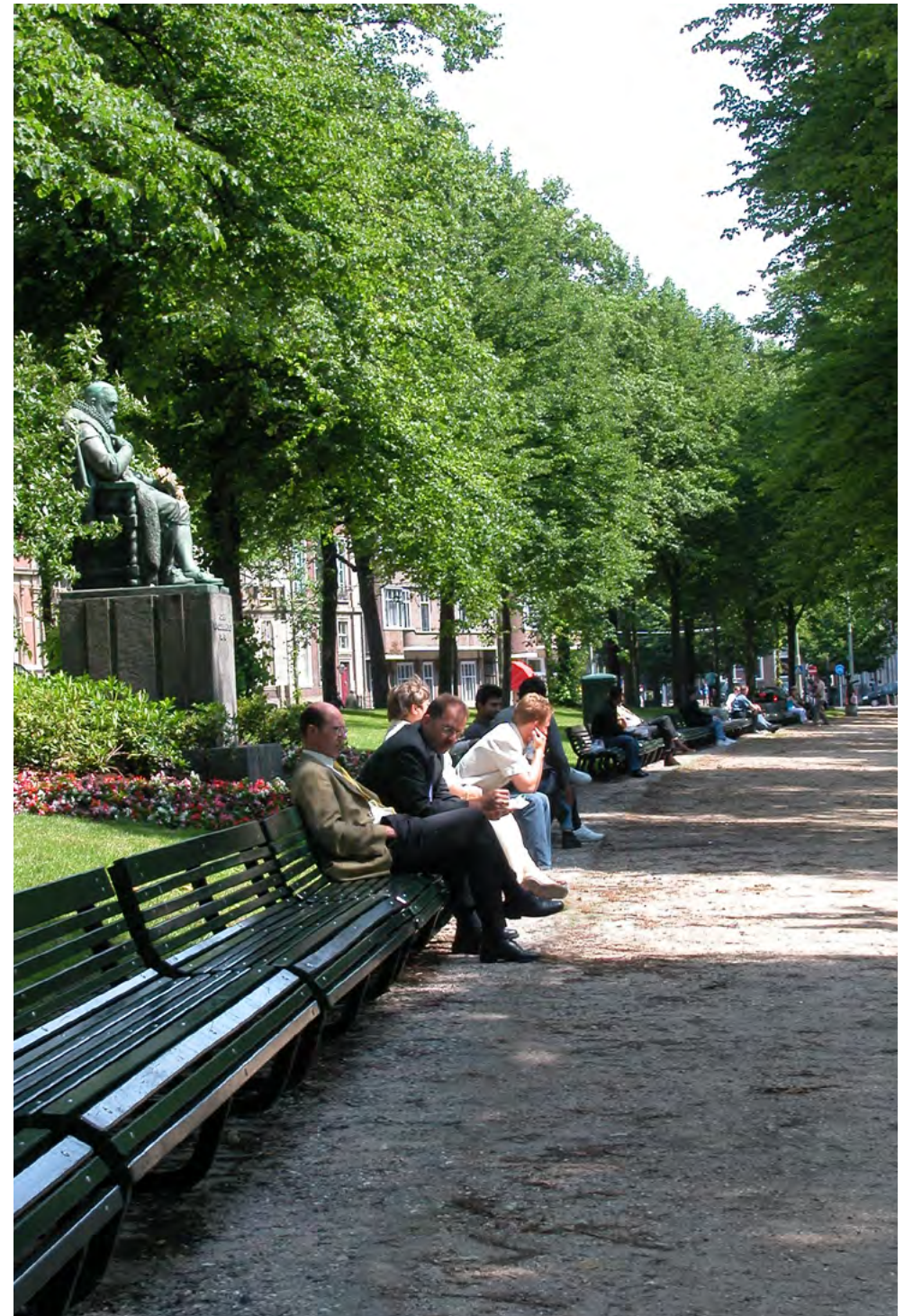
In de startnotitie is beschreven welke urgente opgaven we zien en welke hoofdogaven we – in ieder geval – een plek willen geven in de omgevingsvisie. Daarnaast is een eerste aanzet gemaakt voor een werkwijze waarop het college, samen met de raad en alle belanghebbenden gaat werken aan een lange termijnvisie voor de fysieke leefomgeving van Den Haag.

De startnotitie is nadrukkelijk een verkenning geweest van het speelveld. De volgende stap is het formuleren van ambities; welke keuzes moeten er worden gemaakt en welke ‘breedte en diepte’ zal de omgevingsvisie Den Haag moeten krijgen? Dat staat in dit ambitiedocument.

Leeswijzer

Hoofdstuk één beschrijft de doelen van de omgevingsvisie Den Haag en gaat in op de leidende principes die worden gebruikt tijdens het proces bij het opstellen van de omgevingsvisie. Het tweede hoofdstuk beschrijft het hoofdproces en de voorgestelde deelproducten (bouwstenen) die worden geïntegreerd in de uiteindelijk – door de gemeenteraad – vast te stellen omgevingsvisie. Hoofdstuk drie introduceert de ‘Staat van de Leefomgeving’ en geeft inzicht in trends en ontwikkelingen die op dit moment aan de orde zijn en worden verwacht in de nabije toekomst met gevolgen voor de fysieke leefomgeving van Den Haag.

In hoofdstuk vier gaan we in op de hoofdlijnen van het beleid voor de fysieke leefomgeving op verschillende schaalniveaus. Hoofdstuk vijf beschrijft de beleids- en onderzoeksagenda, onderzoek dat ons helpt keuzes te maken. Hoofdstuk zes gaat in op de sturingsfilosofie, waaronder het instrumentarium van de Omgevingswet en de rollen van college en raad. Vervolgens is er in hoofdstuk zeven aandacht voor de participatie van inwoners, bedrijven en partners binnen en buiten de stad. Tot slot besteden we in hoofdstuk 8 aandacht aan de planMER (milieueffectrapportage) die zijn eigen eisen aan het proces stelt.

1 Doelen & leidende principes

1.1 Doelen van de Haagse omgevingsvisie

Iedere dag werkt de gemeente, samen met alle inwoners, ondernemers en andere stakeholders aan het verbeteren van de fysieke leefomgeving van Den Haag. We geven vorm aan een veilige en gezonde stad die aansluit op de behoeften van vandaag zonder dat het de mogelijkheden van toekomstige generaties in gevaar brengt. Dat vraagt om een stip op de horizon, waarin de ambities en doelstellingen voor een gezond en veilig Den Haag zijn geworteld.

De door de raad vast te stellen omgevingsvisie stelt de volgende twee hoofdoelen centraal.

Een lange termijnvisie voor Den Haag en regio

- Het verhaal en de verbeelding van de lange termijn van Den Haag en regio, vertaald in een aantal toekomstbeelden.
- Het in kaart brengen van een aantal trends en ontwikkelingen die Den Haag zullen beïnvloeden.
- Een integraal kader voor gemeentelijk beleid, programma's en projecten in de fysieke leefomgeving en voor regels in het Omgevingsplan
- Voorstellen voor werkwijzen, instrumenten en regelgeving die aansluiten bij de verhoudingen tussen overheid, markt en samenleving.

Investeren in een permanente dialoog bij de totstandkoming en uitvoering van de omgevingsvisie Den Haag

- Collectieve kennis opbouwen en benutten over wat we nu en in de toekomst nodig hebben om goed te kunnen leven in Den Haag
- Allianties smeden met stad en stakeholders
- Gezamenlijke verantwoordelijkheid en mede-eigenaarschap van burgers, ondernemers en publieke organisaties bij de toekomst van de stad

1.2 Leidende principes

De opgaven in de fysieke leefomgeving voor Den Haag en haar regio vragen om andere en soms nieuwe (onorthodoxe) antwoorden en werkwijzen. Veel mensen voelen zich verantwoordelijk voor de toekomst van hun wijk of buurt, hun stad en de wereld. Bij hen zit veel energie en creativiteit om dingen voor elkaar te krijgen. Wij willen graag dat de omgevingsvisie het verhaal is van inwoners, instellingen, ondernemers en gemeente. We willen met hen de samenwerking en het debat aangaan.

Door wrijving ontstaat glans is een staande uitdrukking, maar wij zijn echt van mening dat alleen op deze manier het verhaal kan gaan leven. In dit continue gesprek met de stad zijn er drie leidende principes die ons op koers houden.

Toekomstgericht besturen

De omgevingsvisie helpt bij het versterken van een toekomstgericht bestuur. Dat betekent concreet dat de visie handvatten biedt om met risico's en kansen om te gaan. Ook betekent dit dat de visie bewust ruimte laat voor onzekerheden, verschillende wenselijke toekomstbeelden verkend en laat zien welke lange termijn consequenties specifieke keuzes voor de toekomst hebben.

Toekomstgericht besturen betekent dat de juiste fysieke condities worden gecreëerd en behouden binnen een continu veranderende omgeving. Zodat bewoners van Den Haag (en regio) in hun behoeften kunnen blijven voorzien zonder dat dit ten koste gaat van toekomstige generaties en mensen elders.

Inspirerend

De inwoners van Den Haag zitten vol met verlangens, wensen en toekomstbeelden. Dit raakt de kwaliteit van leven. Ook de kwaliteit van de fysieke leefomgeving draagt bij aan het welbevinden van mensen. Een inspirerend verhaal voor de lange termijn helpt hierbij. Iedereen is nadrukkelijk welkom om zijn of haar bijdrage te leveren aan dit verhaal zodat er een brede verbinding ontstaat voor dialoog, inspiratie en reflectie.

Eerlijk

De omgevingsvisie van Den Haag beschrijft een samenhangend én eerlijk verhaal. Dat betekent dat we oog hebben voor de mooie kanten van de stad, de kansen en kwaliteiten (ons DNA). Maar ook voor de uitdagingen en problemen waarvoor we staan. We blijven weg van een generiek 1-size-fits-all verhaal dat uiteindelijk niets vertelt en waarin geen keuzes voor nu en de toekomst zijn gemaakt. Een eerlijk verhaal over Den Haag laat inwoners, ondernemers, instellingen en gemeente zien wat er op hen af komt en wat de gevolgen van beslissingen kunnen zijn.

2 Hoofdproces en deelproducten

Het maken van de omgevingsvisie vraagt een proces van ongeveer drie jaar. Dit proces omvat verschillende deelproducten waarvoor ook externe ondersteuning wordt ingeschakeld. Deels omdat de expertise niet beschikbaar is en deels vanwege de capaciteit die nodig is. Dit hoofdstuk beschrijft de deelproducten met daarbij een globale planning.

Het hoofdproces tot de uiteindelijke vaststelling van de omgevingsvisie bestaat uit twee fasen: de **onderzoeksfase** en de fase van het **opstellen van de omgevingsvisie** met bijbehorende omgevingseffectrapportage. De stappen worden hieronder kort toegelicht met daarbij de op te leveren tussenproducten.

2.1 Onderzoeksfase

Staat van de leefomgeving

Om te weten waar we vandaan komen, waar we naar toe willen en wat we daarvoor willen doen, is het essentieel om een goed beeld van de 'staat van de leefomgeving' hebben. Dit is als het ware een foto van de huidige situatie van de leefomgeving. Deze 'foto' willen we via een aantal bronnen samenstellen zoals de Staat van de Stad en de Monitor Brede Welvaart.

Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD)

We stellen zo vroeg mogelijk in het proces van de milieueffectrapportage (m.e.r.) een zogenoemde Nota Reikwijdte en Detailniveau (NRD) op. Dit is de onderzoeksagenda voor het Omgevingseffectrapport (OER). Hier kan een participatiemoment aan worden gekoppeld en we stellen voor dat we de NRD ook bespreken met de raad. Dit is belangrijk voor het draagvlak voor de onderzoeksagenda. Het beoordelingskader in de NRD bespreken we met de (onafhankelijke) commissie voor de m.e.r.

Opgaven uit landelijk, provinciaal en stedelijk beleid

We beschrijven voor Den Haag de relevante opgaven uit de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), provinciaal, regionaal en stedelijk beleid. Deze analyse geeft inzicht in de kansen, dilemma's en knelpunten waar we in de omgevingsvisie antwoorden op willen geven.

Opstellen Toekomstbeelden

Toekomstbeelden/denkrichtingen voor 2050 vormen de basis vormen voor noodzakelijke onderzoeken over onder meer mobiliteit, milieu, woningbouw, economie. Het opstellen van toekomstbeelden is onderdeel van het vorm te geven participatieproces. Verbeelding van deze toekomstbeelden is essentieel voor interne en externe participatie en communicatie. We werken de toekomstbeelden uit tot op stadsdeelniveau, om hiermee voldoende handvat te ontwikkelen voor het op te stellen omgevingsplan. We sluiten daarbij aan op lopende processen, zoals de structuurvisie CID en structuurvisie Zuidwest, en brengen deze processen met elkaar in verband op stedelijk en regionaal niveau.

2.2 Opstellen omgevingsvisie en OER

Opstellen Milieueffectrapportage/Omgevingseffectrapportage (PlanMER/OER)

Het opstellen van een MER met verbrede reikwijdte en/of Omgevingseffectrapport geeft inzicht in indicatoren ten behoeve van monitoring en evaluatie, verbinding tussen staat van de leefomgeving, toekomstbeelden, milieueffecten

en afweging/keuzemogelijkheden. Uitgangspunt is een ontwerpde MER/OER, dat betekent dat milieueffecten kunnen leiden tot bijstellen van de koers in de omgevingsvisie.

Opstellen Omgevingsvisie Den Haag

Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 start het opstellen van de Omgevingsvisie zelf, op basis van het dan meest waarschijnlijke toekomstbeeld. Het resultaat is een gezamenlijk, participatief opgestelde ontwerp-omgevingsvisie.

Globale planning totstandkoming omgevingsvisie Den Haag

Wat	Wanneer
Raadsmededeling en startnotitie omgevingsvisie in college	December 2020
2021	
Bespreking startnotitie in raadscommissie Ruimte	Januari 2021
Aanbesteding externe ondersteuning	Maart 2021
Opstellen ambitiedocument en besluitvorming	Juni 2021
Opstellen Staat van de Leefomgeving	Oktober 2021
Opstellen Notitie Reikwijdte & Detailniveau (NRD)	Oktober 2021
Beschrijving opgaven	Oktober 2021
Vorbereiden participatieproces	Juli-september 2021
Publicatie NRD (zienswijzprocedure) Opstellen toekomstbeelden Den Haag 2050	November 2021 – Februari 2022
2022	
Verzamelen uitkomsten participatie	
Opstellen koersdocument	
Opstellen omgevingsvisie	
Zienswijzenprocedure	
2023	
Vaststellen omgevingsvisie	

3 Staat van de leefomgeving, trends & ontwikkelingen

Om te kunnen bepalen welke opgaven nu en straks aan de orde zijn, is het belangrijk om als stad te weten waar je vandaan komt, waar je (voor) staat en hoe je als stad wil inspelen op de actuele en toekomstige trends en transitie. Op basis hiervan kunnen we beter afwegingen en keuzes voor de lange termijn maken.

Het begint allemaal met het hebben van een goed beeld van de 'staat van de leefomgeving'. Dit is als het ware een foto van de huidige situatie van de leefomgeving. Deze 'foto' willen we via een aantal bronnen samenstellen zoals de Staat van de Stad, de Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals van de VN (SDG's).

3.1 Staat van de leefomgeving

De omgevingsvisie van Den Haag gaat uit van de bestaande kwaliteiten van de stad. Den Haag is groot, kent vele gezichten en sferen en bestaat uit veel gebieden die grote verschillen vertonen wat betreft de kwaliteit van de leefomgeving. Voor een deel zijn de kwaliteiten terug te voeren tot specifieke waarden, verbonden aan de plaats op de landschappelijke ondergrond. Voor een ander deel houden ze verband met de stedenbouwkundige situering en de historisch gegroeide context.

Den Haag kent veel verschillende kwaliteiten (waarden) die beschermd moeten worden, zoals de kustzone, de haven, de duinen, het landschap rond de stad, de monumentale panden, de landgoederen in de stad, de vitale infrastructuur, de lange lijnen die de strandwallen volgen en de vele parken. De omgevingsvisie zet de kernkwaliteiten centraal en geeft daarbij aan hoe in het licht van trends en transities de verschillende waarden worden behouden, beschermd en versterkt.

Staat van de Stad

In 2020 is vanuit diverse beleidsvelden binnen de organisatie samengewerkt aan een rapportage die beschrijft hoe de stad Den Haag ervoor staat.

Deze 'Staat van de Stad 2020' bevat een deel 'facts and figures' en een deel inhoudelijke analyses. De informatie in de rapportage is zeer bruikbaar voor het kunnen bepalen van de '0-situatie' van de fysieke leefomgeving. De kennis over de demografische ontwikkelingen in de stad, gerelateerd aan de ruimtevraag, ontwikkelingen in de Haagse (regionale) arbeidsmarkt, veiligheid, duurzaamheid (met name energietransitie en klimaatbestendigheid), ontwikkelingen in de zorgsector en inzicht in participatie betrekken we bij het opstellen van de Staat van de Leefomgeving.

Monitor Brede Welvaart

Brede welvaart gaat over 'de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld' (definitie CBS). In de nationale politiek en op diverse plekken in de samenleving klinkt al langer een roep om een ruimere blik op welvaart dan het gebruikelijk perspectief van economische groei, zoals gemeten met het bruto binnenlands product (bbp). Ook in de Haagse gemeenteraad is hiervoor belangstelling.

Een aantal planbureaus heeft het begrip brede welvaart uitgewerkt en het CBS heeft voor het kabinet een methodiek ontwikkeld om aspecten van brede welvaart meetbaar te maken. Buiten een rijk scala aan objectief meetbare zaken gaat het daarbij ook om subjectieve aspecten (beleving). De indicatoren voor brede welvaart zijn nu ook uitgewerkt op regionaal en gemeentelijk

niveau en worden door het CBS gepubliceerd in een online dashboard, de regionale monitor brede welvaart.

Door de eenduidige opzet kan Den Haag worden vergeleken met andere gemeenten, zoals de G5. Wat dan opvalt is dat Den Haag lager 'scoort' op sociale en economische indicatoren en tegelijkertijd positief verrast op indicatoren rond voorzieningen, natuur en milieu. De regionale monitor brede welvaart verbreedt de beleidshorizon met een palet aan indicatoren en stelt ons in staat knelpunten te signaleren en agenderen. Het is echter geen normatief kader, het geeft objectieve informatie ten behoeve van bestuur en beleid.

De regionale monitor Brede Welvaart levert wat ons betreft een nuttige bijdrage aan de ontwikkeling van de omgevingsvisie en bij monitoring van de Haagse ontwikkeling, waaronder de publicatie 'Staat van de Stad'.

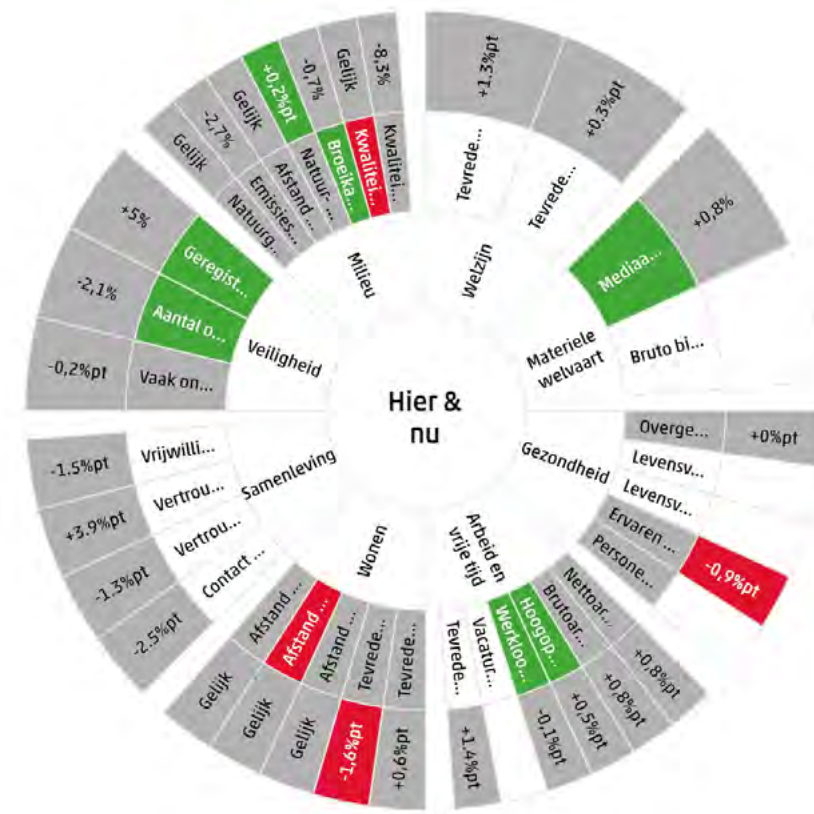

Sustainable Development Goals VN

Met de Haagse omgevingsvisie dragen wij straks bij aan de realisatie van de zogenoemde Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties. Deze zeventien doelen vormen de basis voor een agenda voor duurzame ontwikkeling tot 2030. Alle doelen hebben subdoelen die direct of indirect verband houden met het dagelijkse werk van lokale overheden.

Uitvoering geven aan deze doelen helpt de gemeente Den Haag bij het behalen van haar duurzaamheidsambities. Wij zullen de volgende doelen gebruiken als inspiratie en referentie voor het opstellen van de staat van de Haagse leefomgeving.

- Doel 3:** Mentale gezondheid en welzijn van inwoners bevorderen
- Doel 6:** Veilig en betaalbaar drinkwater, vermindering verontreiniging, integraal waterbeheer, ecosystemen beschermen en herstellen
- Doel 7:** Aandeel hernieuwbare energie vergroten en energie-efficiency verhogen
- Doel 8:** Economische productiviteit door diversificatie en innovatie
- Doel 10:** Vermindering van ongelijkheid
- Doel 11:** Betaalbare huisvesting, beschermen en versterken van cultureel en natuurlijk erfgoed, integrale plannen voor duurzame verstedelijking
- Doel 12:** Duurzaam beheer en gebruik van natuurlijke hulpbronnen, afvalproductie verminderen
- Doel 13:** Weerbaarheid tegen en aanpassing aan klimaatrisico's verhogen
- Doel 14:** Duurzaam beheer kustecosysteem, duurzaam gebruik van maritieme hulpbronnen
- Doel 15:** Duurzaam gebruik van bossen, biodiversiteit versterken.

Toelichting

Het figuur geeft de Brede Welvaart weer van de gemeente Den Haag voor de dimensie 'hier en nu'. In de binnenste ring zijn de 6 Brede Welvaart-thema's uitgeschreven. Middenin de ring wordt de trend van 2012-2019 weergegeven. In de buitenste ring is de meest recente ontwikkeling van jaar-op-jaar inzichtelijk gemaakt. Dit is een schermafbeelding gebaseerd op de database van het CBS ter illustratie.

De betekenis van kleuren:

Groen: de indicator beweegt significant in de richting die wordt geassocieerd met een stijging van de brede welvaart.

Rood: de indicator beweegt significant in de richting die wordt geassocieerd met een daling van de brede welvaart.

Grijs: de indicator stijgt of daalt niet significant.

Wit: (nog) geen data beschikbaar bij CBS op dit onderwerp.

[Regionale Monitor Brede Welvaart 2020 \(cbs.nl\)](https://www.cbs.nl/ro/nl/publicaties/publicatie/2020/01/regionale-monitor-brede-welvaart-2020)

3.2 Trends en ontwikkelingen

De wereld is continu in verandering, onder andere op sociaal, economisch en klimatologisch vlak. De kwaliteit van leven in de stad hangt af van de manier waarop we inspelen op dergelijke veranderingen. Zij vragen om een andere kijk op de inrichting van de fysieke leefomgeving. Daarom is het van belang te erkennen dat een aantal mondiale trends Den Haag de komende decennia zullen beïnvloeden. Denk aan bevolkingsgroei, migratie, toename van welvaartsziekten en vergrijzing, maar ook aan structurele veranderingen in technologie en daarmee samenhangend de economie. En laten we niet vergeten klimaatverandering, het plasticprobleem en het verlies aan biodiversiteit.

Een visie voor alle Hagenaren anticipeert op deze (inter) nationale trends en bevordert daarmee de leefbaarheid van de stad. De stad doet dit samen met anderen: de hele samenleving is in transitie. Maar Den Haag heeft wel haar eigen vraagstukken en haar eigen antwoorden. Den Haag is gevormd door haar geofysische, urbane, sociale, en ecologische kenmerken, en met haar ligging in het Nederlandse netwerk van steden. De fysieke vorm van Den Haag past zich aan deze kenmerken aan. Dat is de transformatie van de stad.

Trends

Grote ontwikkelingen waar de stad geen greep op heeft, maar wel door gevormd wordt. Het kijken naar trends is het kijken naar de *neiging* van een ontwikkeling om verwachtingen adequaat te maken, maar is geen voorspelling.

Transities

Het collectieve 'antwoord' van de samenleving op een trend. Een transitie beschrijft een maatschappelijk subsysteem (bijv. voor energie of mobiliteit). Een transitie betekent letterlijk een *overgang* van een manier van doen naar een andere. De gemeente is hier één speler tussen velen en het verloop is grillig.

Transformaties

Een transformatie betekent letterlijk een *verandering van vorm* en manifesteert zich op verschillende niveaus. Ze is zichtbaar in de straat of op wijkniveau, maar ook in de regio. Eén transformatie brengt in de praktijk verschillende transitie bijeen, bijvoorbeeld in een gebiedsontwikkeling.

Tot 2050 verwachten we veel veranderingen in de samenleving als antwoord op de trendmatige ontwikkelingen. In de omgevingsvisie worden deze veranderingen in beeld gebracht. We identificeren de volgende trends en ontwikkelingen.

Een groeiende wereldbevolking en trek naar de stad

De Verenigde Naties verwachten in 2050 tussen de 9 en 11 miljard mensen op de wereld, tegenover 7,7 miljard in 2019. Ook Nederland groeit in deze periode. Het CBS houdt rekening met een maximumscenario van 21,5 miljoen mensen. Een keuze voor een gelijk aantal inwoners (of minder) voor Den Haag zou dus nogal een stellingname zijn. Het meest waarschijnlijke is dat Den Haag zal groeien. En dat betekent binnen de stadsgrenzen van Den Haag een toenemende verdichting, druk op groen, toename van afval, meer verkeer, en schaarste aan (openbare) ruimte.

Het CBS schat dat in 2050 het aantal 80+-ers verdubbeld is. Daarmee komen vergrijzing en gezondheid als belangrijke thema's naar voren, maar het roept ook vragen op over de bekostiging van, bijvoorbeeld, de infrastructuur die steden draaiende houdt. In Den Haag verwachten we anderzijds een toename van studenten, waarmee er ook verjonging optreedt.

Andere demografische onzekerheden zijn veranderingen in de samenstelling van huishoudens, woon-werkverkeer, ongelijkheid, digitale en fysieke 'bubbels', verblijfsduur en diversiteit in bevolkingsgroepen. In het rapport Samenleven in verscheidenheid (december 2020) van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid wordt nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de migratie-samenleving. Er wordt meer verscheidenheid naar herkomst, verblijfsduur, motief en status en tussen gemeenten geïdentificeerd.

Een snel digitaliserende economie

In 2020 werd thuiswerken voor bijna iedereen normaal. Hoewel dit sterk samenhangt met de corona pandemie, is de geest uit de fles. De veerkracht van de economie zat hem in Nederland in de benutting van de al sterk opgebouwde connectiviteit. En de trend is hier helder: tot 2050 nemen de investeringen in digitale technologieën alleen maar toe. Omdat steden in de basis arbeidsmarkten en handelsplaatsen zijn, verandert ook de ontwikkeling en het functioneren van de fysieke stad. En naarmate de digitale toepassingen in de stad toenemen, nemen ook de mogelijkheden en dilemma's toe: een toename van mogelijkheden betekent ook kwetsbaarheid voor cyberaanvallen en

storingen en vraagt aandacht voor de veerkracht van infrastructuur. Dit geldt ook voor Den Haag.

In het toekomstbeeld voor Den Haag zal daarom ook aandacht zijn voor de fysieke gevolgen van de digitalisering. Daarboven hangt nog een maatschappelijke vraag naar een waarden gestuurde strategie op het gebied van digitale technologie. Meer digitalisering betekent immers ook dat privacy, transparantie, en sociale gelijkheid in het geding kunnen komen.

Klimaatverandering

Het klimaat is aan het veranderen. Door de uitstoot van onder andere broeikasgassen stijgt de gemiddelde temperatuur op aarde. Dit leidt tot zeespiegelstijging, heftigere regenbuien, droogte en hitte. Ook Den Haag heeft met deze gevolgen te maken. Als stad aan zee is een robuuste kustwering van groot belang.

Duurzame ontwikkeling

Er bestaat mondiaal consensus over wat de belangrijkste uitdaging is die voor ons ligt: duurzame ontwikkeling. Wij willen in vele opzichten onze relatie met de natuurlijke omgeving opnieuw definiëren. We willen nadenken over het anders genereren en gebruiken van energie. De voorraad fossiele brandstoffen en grondstoffen is namelijk eindig. In het klimaatakkoord van Parijs is afgesproken om de CO₂ uitstoot te verminderen. We willen nadenken over hoe we hulpbronnen kunnen recyclen, zodat we vervuiling zoveel mogelijk voorkomen en de biodiversiteit in stand kunnen houden. Dit alles is alleen te bereiken door op grote schaal over te stappen op schone energiebronnen (energietransitie), de infrastructuur te veranderen, rekening houden met de ecologische voetafdruk van de ruimtelijke vorm van Den Haag, en de circulaire economie bevorderen.

Toenemende ongelijkheid

De stijgende huizenprijzen en verdergaande digitalisering van de economie, automatisering en robotisering hebben impact op de mensen in de stad, op de huidige en toekomstige arbeidskansen en daarmee dus ook op het besteedbare inkomen. Hierdoor wordt de ongelijkheid tussen verschillende groepen in de samenleving steeds groter.

4 Beleid voor de fysieke leefomgeving

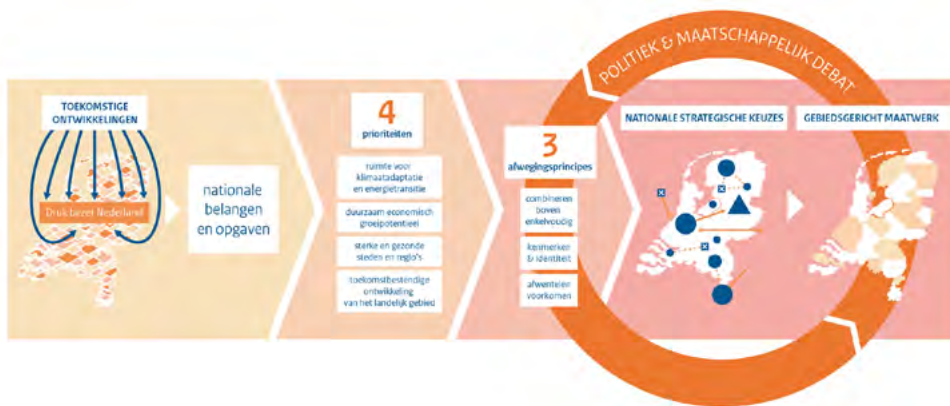
Het Haagse beleid voor de fysieke leefomgeving is grotendeels op orde en actueel. Hiermee spelen we voor een groot deel in op de hiervoor geschetste trends en ontwikkelingen. Tegelijkertijd zien we urgente maatschappelijke opgaven, voor de korte én lange termijn, die leiden tot een nieuwe, vaak nog onbekende, beleidsdynamiek. En waarbij de brug tussen fysiek en sociaal (en tussen systeem- en leefwereld) steeds belangrijker wordt.

Dit hoofdstuk beschrijft op hoofdlijnen het strategische beleid op nationaal, provinciaal, regionaal schaalniveau en we verbinden dat met ons stedelijk beleid. Op basis van deze hoofdlijnen schetsen we in het volgende hoofdstuk de ambities voor 2050. We geven daarbij ook inzicht in de lacunes van beleid, die we vervolgens een plek geven in de onderzoeksagenda van de Nota Reikwijdte en Detailniveau van het OER.

4.1 Nationale omgevingsvisie (NOVI)

Met de NOVI geeft de Rijksoverheid richting aan de grote opgaven die de leefomgeving in Nederland de komende dertig jaar ingrijpend zullen veranderen. Het gaat hier om het bouwen van nieuwe woningen, ruimte voor opwekking van duurzame energie, aanpassing aan een veranderend klimaat, ontwikkeling van een circulaire economie en omschakeling naar kringlooplandbouw. Het uitwerken van deze opgaven moet hand in hand gaan met zorg voor een goede bodem, schoon water, behoud van biodiversiteit en een aantrekkelijke leefomgeving.

Omdat de grootste verstedelijkingsopgave verwacht wordt in de Randstad, zijn agglomeratiekracht en verdichting belangrijke concepten in het voor-nemen om duurzame economische groei te realiseren en sociaaleconomische slagkracht te vergroten. Den Haag onderschrijft de opgaven uit de NOVI, de vier prioriteiten en de drie afwegingsprincipes.

Afbeelding: afwegen op basis van de Nationale omgevingsvisie

4.2 Provinciale omgevingsvisie (POVI)

De provincie Zuid-Holland geeft met de POVI richting aan de strategische ontwikkeling van de leefomgeving voor de lange termijn. In lijn met de NOVI zet de provincie in op het versterken van de agglomeratiekracht. Het Verstedelijkingsakkoord Zuidelijke Randstad, dat inzet op verdere verdichting langs de spoor Leiden-Dordrecht (de Oude Lijn), is onderdeel van die ambitie.

Specifiek voor de verstedelijkingsopgave in Zuid-Holland werkt de provincie aan een verstedelijkingsstrategie. De koers en inzet is samengevat in een aantal uitgangspunten die Den Haag onderschrijft. Het dashboard Verstedelijking (College van Rijksadviseurs) wordt als hulpmiddel gebruikt om de brede maatschappelijke effecten van verschillende verstedelijkings-scenario's binnen de provincie inzichtelijk te maken.

Daarnaast staat het scheppen van (ruimtelijke) voorwaarden voor een economisch krachtige regio hoog op de provinciale agenda. De provincie streeft naar een optimale wisselwerking tussen gewenste ruimtelijke ontwikkelingen en een goede omgevingskwaliteit. Dat betekent ruimte bieden om te ondernemen, het mobiliteitsnetwerk op orde brengen en zorgen voor een gezonde, aantrekkelijke en klimaatadaptieve leefomgeving.

4.3 Watervisie Hoogheemraadschap

De waterschappen stellen hun eigen Watervisie op. Uitgangspunt is dat deze Watervisies betrokken worden in de omgevingsvisies van gemeenten. Voor Den Haag is de Watervisie van het Hoogheemraadschap van Delfland van belang. Deze visie bevat kaarten met specifieke informatie per gebied. Ze laten voor acht typische gebieden de opgaven zien die met water te maken hebben. Per gebied zijn vervolgens twee tot vier toekomstperspectieven uitgewerkt. Deze laten mogelijke richtingen zien waarin het gebied zich in de (verre) toekomst kan ontwikkelen.

4.4 Samenwerkingsverbanden

Naast de planologisch-juridische beleidsdocumenten die voortvloeien uit de Omgevingswet, zijn er tal van samenwerkingsverbanden op verschillende schaalniveaus. Deze netwerken maken geen officieel beleid, maar zijn wel degelijk relevant voor Den Haag als rechtvaardige, veerkrachtige en verbonden wereldstad van Vrede & Recht.

Omgevingsagenda Zuidwest

Met de omgevingsagenda verstevigen Rijk en regio een meer integrale, gebiedsgerichte, programmatische aanpak en samenwerking bij de opgaven in de fysieke leefomgeving. De omgevingsagenda vormt een belangrijke schakel tussen de omgevingsvisies van Rijk en regio en de verschillende, vaak sectorale/thematische uitvoeringsprogramma's en overige trajecten.

We hebben de ambitie om de ontwikkeling van de Haagse omgevingsvisie nadrukkelijk een plek te geven binnen de nieuwe Omgevingsagenda Zuidwest, zodat strategische gebiedsgerichte opgaven (op meerdere schaalniveaus) meer met elkaar in samenhang kunnen worden gebracht.

Economische kerngebieden van Nederland (REOS)

Binnen de economische kerngebieden van Nederland vallen de metropoolregio's Amsterdam, Rotterdam-Den Haag, de brainport Eindhoven en Utrecht. Een belangrijke ruimtelijke opgave voor Den Haag op dit schaalniveau is het versterken van de as naar Schiphol en de Zuidas; een ijzersterke asset voor vestigingskwaliteit. Ook staan hoogwaardige en frequente spoorverbindingen met andere delen van de Randstad en buurlanden op de agenda.

Metropoolregio Rotterdam-Den Haag

De MRDH is de afgelopen jaren vooral belangrijk geweest voor de beleids-terreinen mobiliteit en economie. Met Rotterdam en de andere partners binnen de MRDH en Zuidelijke Randstad blijven we samenwerken op het gebied van mobiliteit, economische ontwikkeling en verduurzaming (roadmap next economy).

Regiogemeenten

De regiogemeenten, voorheen verenigd binnen het Stadsgewest Haaglanden, vormen één aaneengesloten gebied. Het is de schaal waarop de meeste dagelijkse en wekelijkse verplaatsingen plaatsvinden, het zogenoemde daily urban system. We hebben de ambitie om op het schaalniveau van de regio een compleet aanbod van woon- en werkmilieus, voorzieningen en recreatiemogelijkheden te realiseren. Dit schaalniveau is relevant voor concrete (programmatische) afstemming, gemeentegrens overstijgende gebiedsontwikkelingen en regionale verkeersverbindingen.

Kennisregio aan Zee

Het samenwerkingsverband Kennisregio aan Zee betreft een kennisintensieve samenwerking met Leiden, Delft en Zoetermeer en daar gevestigde bedrijven, hoger onderwijs en kennisinstellingen. Deze steden werken aan een samenhangende aanpak van de regio als onderdeel van de Zuidelijke Randstad en gebied van de Verstedelijkingsalliantie. De samenwerking heeft ten doel om verdere verdichting, verstedelijking en ontwikkeling van economische toplocaties te stimuleren.

4.5 Gemeentelijke beleidsdocumenten

De omgevingsvisie Den Haag brengt naast visie ook samenhang in het bestaande beleid over de fysieke leefomgeving. Samenhang aanbrengen betekent ook bestaand beleid 'vervangen' zodat onnodige stapeling van uitgangspunten, of juist tegenstrijdige beleidsuitgangspunten wordt voorkomen.

Hieronder staat in twee kaders welke beleidsdocumenten er zijn, welke documenten vervangen moeten worden en welke beleidsthema's nog onvoldoende uitgewerkt zijn.

(Beleids) bouwstenen voor de omgevingsvisie (vastgesteld of in voorbereiding)

Agenda Ruimte voor de Stad

Agenda Groen voor de Stad

Nota Eycline & Skyline

Kadernota Duurzaamheid

Woonvisie en Woonagenda

Strategie Haagse mobiliteitstransitie 2040

Visie Toekomstbestendig Haagse Water

Economische Visie

Integraal Veiligheidsplan

Nota Stadsnatuur

Bomennota

Visie op de ondergrond

Kadernota Openbare Ruimte

Haagse Erfgoedkaart

Stedelijk Energieplan

Transitievisie Warmte

Resilience Strategie Den Haag

Grondstoffenplan

Structuurvisie CID

Structuurvisie Den Haag Zuidwest

Gebiedsvisie Internationale Zone

Ambitiedocument A4-Vlietzone

Scenario-onderzoek VTH Omgevingswet

Lange termijn herstelplan Covid-19

Stedelijke Ontwikkelvisie DSO 2040

Wegwijzer Den Haag Klimaatbestendig

De omgevingsvisie vervangt in ieder geval:

- Structuurvisie Wereldstad aan Zee
- Agenda Ruimte voor de Stad
- Agenda Groen voor de Stad
- Haagse Nota Mobiliteit
- Waterplan

Fysieke leefomgeving:

Alle thema's die van invloed zijn op de inrichting en leefbaarheid van de fysieke ruimte in Den Haag

Uit te werken thema's:

- Energietransitie
- Gezonde & veilige leefomgeving
- Cultureel erfgoed
- Mobiliteitstransitie
- Bodem
- Lucht & Geluid

5 Ambities

Uit de gemeentelijke (strategische) beleidsdocumenten voor de fysieke leefomgeving zijn hoofdambities en hoofdpogingen gefilterd. We beginnen met acht hoofdpogingen die in de basis laten zien welke koers Den Haag voor zich ziet voor de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. Deze hoofdpogingen zijn ook al eerder in de startnotitie opgenomen.

1. Het invullen en uitwerken van de kwantitatieve en kwalitatieve bouwopgave in Den Haag volgens het principe van 'verdichten, vergroenen, verduurzamen'
2. Investeren in het versnellen van de transitie naar een internationale innovatieve kenniseconomie met sterke economische sectoren en behoud van lokaal ondernemerschap
3. Behouden en vergroten van de bereikbaarheid in Den Haag en het verminderen van de verkeersdruk in en om de stad
4. Behouden, ontwikkelen en versterken van de diverse omgevingskwaliteiten van wijken en buurten in Den Haag
5. Behouden, ontwikkelen en versterken van de kwaliteiten van de openbare en bebouwde ruimte, zodat deze bijdragen aan het sociaal functioneren van de stad en het versterken van het economisch vestigingsklimaat
6. Het realiseren van de energietransitie en een klimaatbestendig Den Haag
7. Het realiseren en behouden van een schone, gezonde, veilige en toegankelijke leefomgeving die beweging en ontmoeting van Haagse inwoners stimuleert
8. Versterken van natuur, groen en biodiversiteit in de stad

Uitgangspunt is dat deze opgaven integraal uitgewerkt zullen worden in de Haagse omgevingsvisie. Op dit moment zijn ze nog sterk sectoraal geformuleerd. De hoofdogaven bieden daarmee onvoldoende oplossingen voor de *wicked problems*¹ waar we momenteel voor staan, zoals klimaatverandering en sociale ongelijkheid.

Het gaat hierbij niet alleen om fysieke opgaven, maar juist ook om economische en maatschappelijke opgaven. Dat levert een aantal dilemma's op, waarop in de omgevingsvisie oplossingsrichtingen worden geboden. En deze (nieuwe) oplossingsrichtingen vragen in toenemende mate om onorthodoxe maatregelen, flexibilisering in (ruimtelijk) instrumentarium en een ontwerpde blik op het gebruik van de ruimte. Zowel boven als onder de grond.

Om een koppeling te leggen met de economische en maatschappelijke context, stellen we onszelf eerst de vraag waar we als Den Haag voor staan. Met andere woorden: welke lange termijnambities destilleren we uit de acht hierboven genoemde hoofdogaven? Deze ambities worden hieronder beknopt beschreven.

5.1 Een rechtvaardig en inclusief Den Haag

Een rechtvaardig en inclusief Den Haag is een stad waar je goed kunt wonen, werken, leren en recreëren. Ongeacht je afkomst, opleidingsniveau of maatschappelijke positie. Daarmee biedt de stad kansen op ontwikkeling. Maar Den Haag kan alleen functioneren als emancipatiemachine als deze toegankelijk is en blijft.

¹ Wicked problem: een probleem dat moeilijk of mogelijk oplosbaar is door onvolledige, tegenstrijdige en veranderende condities. Vanwege verschillende afhankelijkheden kan een poging tot oplossing van een deel van een ongestructureerd probleem leiden tot andere problemen.

De demografische druk op de stad heeft tot gevolg dat (vastgoed) prijzen blijven stijgen. Doordat investeerders en beleggers zich storten op de Haagse woningmarkt komt deze waardeverhoging steeds minder ten goede aan de mensen die daadwerkelijk in de stad wonen en werken. We zien dat gezinnen en huishoudens met een lager en midden inkomen moeilijk een plek in de stad vinden of vertrekken naar de regio. Met name minder kapitaal gebonden functies zijn cruciaal voor de leefkwaliteit en identiteit van de stad. Denk aan kunst en cultuur, buurtwinkels en maatschappelijke voorzieningen.

Wij staan voor een rechtvaardig en inclusief Den Haag dat permanent werkt aan een goede balans tussen financiële en maatschappelijke opbrengsten van ruimte, de kosten en baten van ingrepen in de fysieke leefomgeving eerlijk (ruimtelijk) verdeelt en ongewenste ruimtelijke tweedeling (zoveel mogelijk) voorkomt. Een inclusieve stad is ook een fysiek goed toegankelijke stad, waar iedereen zijn weg kan vinden in de openbare ruimte, ongeacht leeftijd of eventuele beperkingen.

Aansluiting bij hoofdogaven 1 & 5

Bouwstenen voor beleid:

- Agenda Ruimte voor de Stad
- Woonvisie Den Haag 2030
- Woonagenda 2020 – 2023
- Den Haag Resilience Strategie (2019)

5.2 Een betaalbare, toegankelijke en toekomstbestendige woningvoorraad in Den Haag

Den Haag is een aantrekkelijke stad om te wonen. Onze stad groeit jaarlijks met circa 5.000 inwoners. Door de aanhoudende vraag naar woningen is de krapte op de woningmarkt groot. Voor veel woningzoekenden, en in het bijzonder voor starters, ouderen, gezinnen, jongeren en studenten, is het moeilijk een betaalbare woning te vinden.

Om het woningtekort aan te pakken en de groei van de stad te kunnen accommoderen is de planvoorraad en de ambitie voor de bouwproductie van betaalbare woningen opgeschroefd. Nieuwe woningbehoefteramingen laten zien dat we de komende 10 jaar gemiddeld 4.000 - 4.500 woningen moeten bouwen in Den Haag, veelal voor starters in het sociale segment en de brede middenklasse.

Van belang is dat de nieuwbouw goed aansluit bij de behoefte wat betreft prijs, woninggrootte en locatie, zodat deze bijdraagt aan een sociaal inclusieve stad. In het geval van verdichting (sloop/nieuwbouw) streven we naar het zoveel mogelijk in stand houden van sociale netwerken. De veerkracht van wijken willen we benutten en versterken.

Een gedifferentieerd woonprogramma realiseren kunnen we als gemeente niet alleen. Dat vraagt om een enorme inzet van onze partners in de stad. Van onze investeerders, projectontwikkelaars, woningcorporaties, huurdersverenigingen en niet te vergeten, onze inwoners.

Naast nieuwbouw die bereikbaar moet zijn voor alle inkomensgroepen, zien we eveneens een ambitie om de bestaande woningvoorraad toegankelijk te houden voor lage en middeninkomens. Dit kan alleen als de overheid gaat ingrijpen en dus meer gaat reguleren. In Den Haag willen we een breed palet van (nieuwe) juridische instrumenten inzetten zodat stedelijke woningzoekenden een passende en betaalbare woning kunnen vinden.

Daarnaast zien we een grote en urgente verbeter- en verduurzamingsopgave van de bestaande woningvoorraad in Den Haag. Dit speelt in de corporatiewijken zoals Zuidwest waar herstructurering en verdichting noodzakelijk is en waar ook een grote inhaalslag nodig is om corporatiewoningen te verduurzamen. De opgave is nog complexer in kwetsbare particuliere wijken zoals Laakkwartier, Rustenburg-Oostbroek, Schilderswijk en Transvaal. We hebben hier te maken met kleine VvE's, particuliere eigenaren en particuliere verhuurders die vaak onvoldoende middelen hebben of waar de wil ontbreekt (zoals bij huisjesmelkers) om duurzaam te investeren in hun woning. De opgave is

breed, denk bijvoorbeeld aan achterstallig onderhoud, loden waterleidingen en isolatie met het oog op de energietransitie.

Aansluiting bij hoofdopgaven 1 & 5

Bouwstenen voor beleid:

- Agenda Ruimte voor de Stad
- Woonvisie Den Haag 2030
- Woonagenda 2020 – 2023
- Nota Voorraadbeleid
- Nota Duurzaamheid en programma Duurzaamheid

5.3 Een klimaatbestendig, klimaatneutraal en natuurinclusief Den Haag

Onze ambitie is een groene, toekomstbestendige en leefbare stad die aantrekkelijk is voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Dat betekent dat wijken, straten en gebouwen zo zijn ingericht, dat ze geen CO2 uitstoten (energie-neutraal), bestendig zijn tegen weersextremen (klimaatbestendig), natuurinclusief worden ontwikkeld en beheerd en daarmee ten goede komen aan de (regionale) biodiversiteit, en daarbovenop vooral leefbaar zijn.

Stresstesten tonen aan dat Den Haag op een aantal plekken kwetsbaar is. Ook is klimaatadaptatie nog niet een vanzelfsprekend onderdeel van alle initiatieven en projecten in de stad. Eenduidige criteria voor klimaatbestendige inrichting en een gezamenlijke aanpak om de stad klimaatbestendig en waterrobuust te maken zijn nodig. Daarnaast is er speciale aandacht voor de zeespiegelstijging. Om Den Haag en het achterland te beschermen, zal de kust voortdurend moeten worden versterkt. Ten slotte biedt een toename van natuur de stad diverse ecosysteemdiensten die nog veel sterker kunnen worden benut.

Met betrekking tot de energietransitie beschrijft het college in het Stedelijk energieplan de visie van de gemeente Den Haag op de stedelijke energietransitie. Het klimaatakkoord vraagt om keuzes vast te leggen wanneer in welke wijken een duurzame warmtevoorziening wordt gerealiseerd en die daarna gedetailleerd uit te werken en te realiseren. Een van de uitdagingen daarbij is om voldoende duurzame energiebronnen te realiseren en vervolgens panden aan te sluiten op deze bronnen. De bronnen waar Den Haag de komende jaren op zal inzetten zijn elektriciteit, geothermie, aquathermie en restwarmte.

Aansluiting bij hoofdpunten 6 & 8

Bouwstenen voor beleid:

- Agenda Ruimte voor de Stad
- Kadernota Duurzaamheid
- Stedelijk Energieplan (RES, TVW, Wijkenergieplannen)
- Den Haag Resilience Strategie (2019)
- Wegwijzer Den Haag Klimaatbestendig

5.4 Een economisch vitaal Den Haag

Den Haag maakt deel uit van een krachtige economische regio. Juist door alle verschillen in de regio vullen we elkaar aan. Overheid, ondernemers, universiteiten, onderwijsinstellingen, multinationals, internationals en onze bewoners dragen hieraan bij. Den Haag werkt aan innovaties voor een veilige, betere en rechtvaardige wereld. Wij willen daarbij overtuigend laten zien dat we werken aan rechtvaardigheid voor de internationale gemeenschap én voor de Hagenaars. Het streven naar rechtvaardigheid behoort tot het DNA van onze stad.

Tegelijkertijd constateren we dat de eenzijdige economische structuur van Den Haag een belangrijke verklaring is voor achterblijvend economisch presteren. We willen de economische structuur verdiepen, verbreden, vernieuwen en opschalen zodat er betere aansluiting ontstaat op de arbeidsmarkt en meer mensen passend werk vinden.

Vanuit ruimtelijk perspectief vinden wij dat de Haagse regio meer ruimte moet bieden aan verschillende soorten bedrijvigheid; van internationale topmilieus tot bedrijventerreinen en kleinschalige bedrijfsruimte in de wijken. Op alle niveaus ligt er dus een opgave voor het toevoegen van betaalbare, duurzame en bereikbare bedrijfshuisvesting in aantrekkelijke werkmilieus. Ook de verdichting speelt hierin een rol. Verdichting leidt tot meer contactmomenten. Het leven gaat sneller in grote, verdichte steden, en dat is gelinkt aan innovatie en economische groei. Deze ontwikkelingen hebben invloed op economische functies in de stad waaronder de detailhandel. We geven aandacht aan de juiste functies op de juiste plek en streven naar aantrekkelijke winkelgebieden met een diversiteit aan branches.

De transitie naar een digitale en circulaire economie krijgt ook aandacht in de omgevingsvisie. In een digitale economie zullen werkgewoonten sterk veranderen, met impact op de kantorenmarkt en mobiliteitspatronen. De acceleratie van technologische innovatie vraagt om een scherpe herbezinning op de ruimtevraag van economische activiteiten. In een circulaire stad zijn de grondstofstromen van voedsel, biomassa, consumentengoederen en bouwmaterialen zoveel mogelijk gesloten. Beide transities vragen om veranderingen in de bouw en de (logistieke) infrastructuur. Voor een circulaire economie moet bovendien veel aandacht naar de voedselketen en de afvalverwerking. En het vraagt om fysieke ruimte. De opgave voor Den Haag is een visie te vormen op de circulaire economie: hoe we willen omgaan met niet-circulaire bedrijven en hoe we circulariteit integreren binnen een veilige en gezonde leefomgeving.

Aansluiting bij hoofdpunten 2&5

Bouwstenen voor beleid:

- Economische Visie Den Haag + 2030: Brede economische bloei in een stad zonder grenzen
- Kadernota Duurzaamheid
- Grondstoffenplan
- Agenda Ruimte voor de Stad
- Den Haag Resilience Strategie (2019)

5.5 Een gezond en veilig Den Haag

Compacte ontwikkeling maakt de stad gezonder en de ecologische voetafdruk per inwoner kleiner. Nabijheid van werk en voorzieningen zoals scholen maakt het voor mensen mogelijk de auto te laten staan en te lopen of te fietsen.

Een beweegvriendelijke inrichting van de leefomgeving draagt daar verder aan bij. Dat geldt ook voor de inzet op schone mobiliteit die bijdraagt aan een betere luchtkwaliteit.

Daarnaast kan compacte stedelijke ontwikkeling leiden tot een groter risico op en potentiële impact van ongelukken en maatschappelijke onrust. Verdichten en het combineren van functies zorgen er immers voor dat er meer mensen samenkomen. Bij de verdichting van de stad zal er extra aandacht moeten worden gegeven aan de negatieve effecten ervan zoals slechte luchtkwaliteit, geluidsbelasting, mogelijkheden voor crowd control, en omgevingsveiligheid.

De (groene) inrichting van ruimte en gebouwen heeft invloed op de gezondheid van mensen. Een goed ingerichte leefomgeving draagt bij aan een gezondere levensstijl. We gaan op zoek naar manieren om de gebruiksmogelijkheden van het groen in én buiten de stad te vergroten. Dit zullen we ook moeten combineren met het vergroten van de biodiversiteit. En we zullen onderzoeken hoe we de blootstelling aan de grootste risicofactoren voor de menselijke gezondheid terugdringen via de fysieke leefomgeving, zoals luchtvervuiling (naast dodelijke risicofactoren als roken en obesitas). Kortom, wij zien het ontwikkelen van een gezonde en veilige stad als een kernopgave en daarmee een zwaarwegende factor in de belangenafweging van het nieuwe omgevingsbeleid.

Dagelijks bewegen is voor de gezondheid belangrijk. Daarom stimuleren we actieve vormen van vervoer: een transitie van auto naar openbaar vervoer, lopen, fietsen en combinaties daarvan. De gezondheidsvoordelen zijn evident: bewegen, schone lucht, gezonder gewicht, mentale gezondheid en minder geluidsoverlast. In een gezond en veilig Den Haag stimuleren we

mensen op allerlei manieren tot bewegen; de inrichting van straten, pleinen, trappen, gebouwen en parken. Dit draagt ook bij aan een inclusieve sociale leefomgeving waar mensen zich thuis voelen, waar ze veilig wonen en waar buurtbinding kan worden versterkt.

Aansluiting bij hoofdpogaven 4, 5, 7 en 8

Bouwstenen voor beleid:

- Agenda Ruimte voor de Stad
- Haagse Nota Mobiliteit & Strategie Haagse mobiliteitstransitie 2040
- Bomennota
- Kadernota Duurzaamheid
- Kernwaarden gezonde leefomgeving (GGD GHOR)
- Beleidsplan Zorg, Jeugd en Volksgezondheid
- Schone Lucht Akkoord
- Ontwerp Actieplan Geluid
- Sportnota
- Handboek Openbare Ruimte
- Wegwijzer Den Haag Klimaatbestendig

5.6 Een duurzaam bereikbaar Den Haag

Mobiliteit stelt mensen in staat elkaar te ontmoeten en verbindt de stad.

De groei van Den Haag vraagt om veranderingen in de manier waarop we mobiliteit organiseren. Om de komende decennia de stad bereikbaar, leefbaar en verkeersveilig te houden voor onze bewoners, bezoekers en bedrijven is er een ander perspectief nodig op het mobiliteitssysteem en de oplossingen.

Dat betekent in eerste instantie dat niet elke afzonderlijke vervoerswijze een eigen toekomstlijn krijgt. Er is simpelweg niet genoeg ruimte om aan alle wensen te voldoen. Want de wensenlijst is lang: lage parkeerdruk, meer fietsparkeerplekken, meer veilige fietspaden, meer en sneller openbaar vervoer, meer ruimte voor voetgangers, minder fiets- en autofiles.

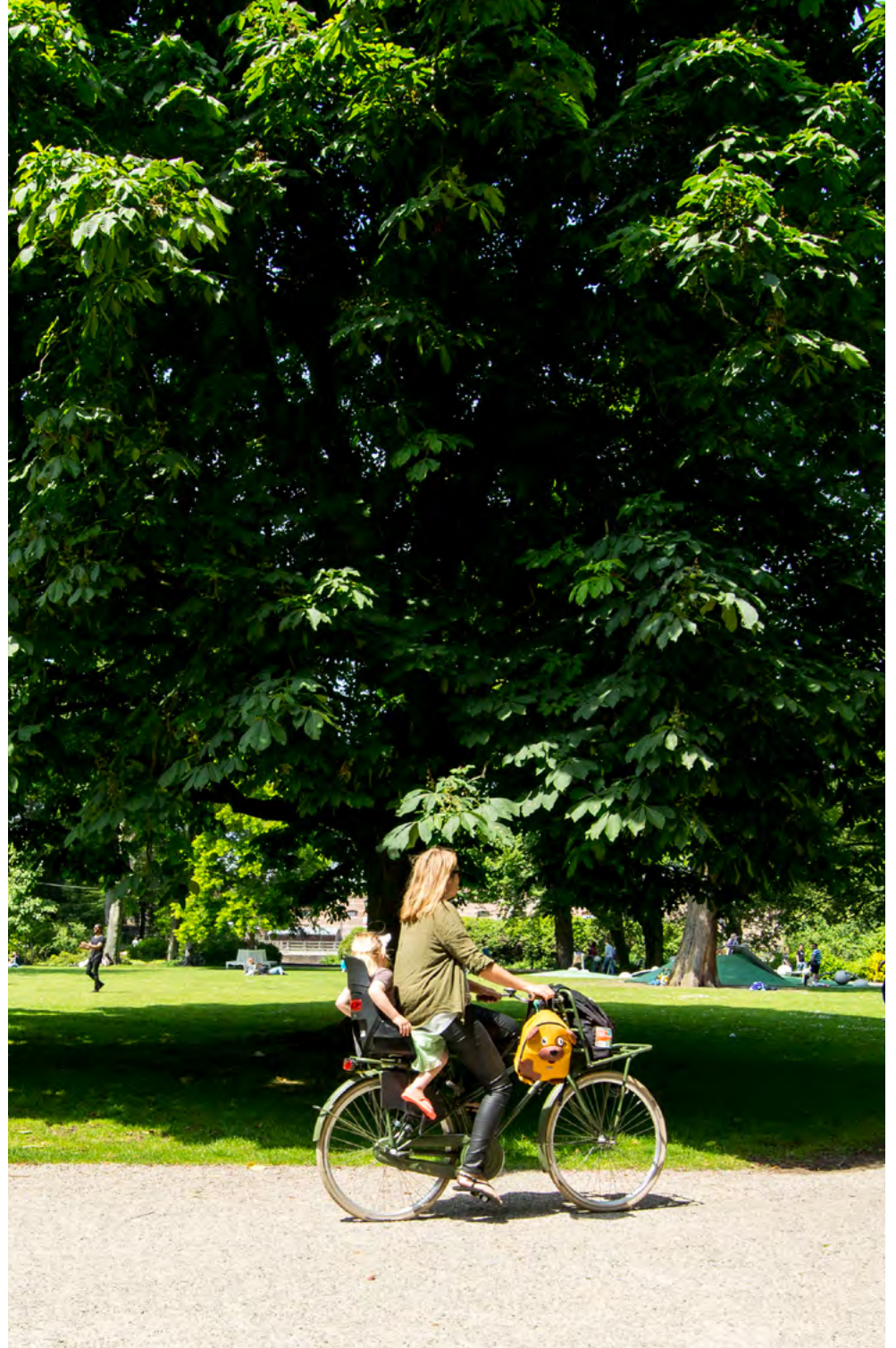
De mobiliteitstransitie is het antwoord op de vraag hoe de noodzakelijke doorontwikkeling van het mobiliteitssysteem er in 2050 uit moet zien. De strategie is opgebouwd uit vier thema's met strategische keuzes en een gebiedsgerichte aanpak. De compacte stad is daarbij beschouwd als belangrijkste thema, omdat in een compacte stad de huidige capaciteit van infrastructuur veel langer zal volstaan. Daarnaast is er veel vraag naar een menselijke maat. De menselijke maat vertalen we naar de sociale functie van mobiliteit en helpt bij het ontwerpen van een compacte stad voor voetgangers en fietsers. We willen daarbij meer werken vanuit de specifieke behoeften en mogelijkheden van de reizigers in de stad en zo maatwerkoplossingen bieden.

Het derde thema is gericht op stadsvriendelijke vervoerswijzen. Dit gaat om duurzame mobiliteitsoplossingen die zo min mogelijk schade brengen aan mens en milieu en ten dienste staan van het verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte. Tot slot is er een belangrijke rol weggelegd voor samenwerken met andere gemeenten en marktpartijen binnen het thema regio- en knooppuntontwikkeling.

Aansluiting bij hoofdpogaven 3,4,5 en 7

Bouwstenen voor beleid

- Agenda Ruimte voor de Stad
 - Haagse Nota Mobiliteit
 - Strategie Haagse mobiliteitstransitie 2040 (nieuw beleid)
 - Kadernota Openbare Ruimte
 - Kadernota Duurzaamheid
-

6 Beleids- en onderzoeksagenda

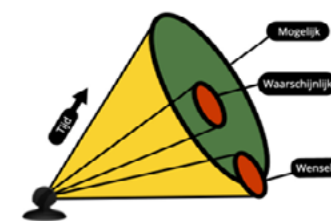
- Trends**
- Klimaatverandering
 - Macro-economische & geopolitieke veranderingen
 - Afname biodiversiteit
 - Toename plastic & afval
 - Demografie: groei, diversiteit & dynamiek
 - Technologische veranderingen

- Transities**
- Energietransitie
 - Klimaatadaptatie
 - Mobiliteitstransitie
 - Grondstoffentansitie
 - Woontransitie
 - Leefbaarheidstransitie
 - Digitale transitie
 - Sociale transitie

Stad in de regio
Mens in de Stad
Trends & transities

Afbeelding: Trends & transities vormen de basis voor het opstellen van toekomstbeelden voor Den Haag.

Tijdens het proces van het opstellen van toekomstbeelden voor Den Haag komen we – naar verwachting – dilemma's, spanningen en meekoppelkansen tegen tussen verschillende beleidsdoelen. De ruimte in Den Haag is (extreem) schaars en we verwachten dat er pijnlijke keuzes moeten worden gemaakt. Deze dilemma's, spanningen en (nieuwe) kansen hebben invloed op de lange termijnkoers van de fysieke ontwikkeling en het 'draaiende houden' van Den Haag. Omdat er lacunes in beleid kunnen ontstaan, is het van belang voortdurend verkenningen uit te voeren en te monitoren of we op de goede weg zitten in de richting van het gewenste toekomstbeeld van Den Haag in 2050.

We willen door het opstellen van toekomstbeelden voor Den Haag op stedelijk en stadsdeelniveau nagaan welke keuzes er mogelijk zijn om onze ambities te bereiken.

We gaan hierover in gesprek met onze partners in de stad en de regio, zoals het Hoogheemraadschap, de Veiligheidsregio, Omgevingsdienst, GGD en buurgemeenten. En uiteraard gaan we in gesprek met de stad, inwoners, bedrijven, instellingen en initiatiefnemers. De verbeelding van de gevolgen van keuzes die we maken, helpt om te kiezen met welke maatregelen we het dichtst bij het realiseren van de ambities komen.

Voor nu zien wij een aantal beleids- en onderzoeksopgaven die nodig zijn om het integrale toekomstbeeld voor Den Haag goed te kunnen onderbouwen. Deze zogenoemde beleids- en onderzoeksagenda vormt de kern voor de Nota Reikwijdte en Detailniveau (NRD) voor het Omgevingseffectrapport (OER). Deze onderzoeksagenda wordt geclusterd naar een drietal integrerende thema's. Het gaat om de mens in stad (integratie sociaal en fysiek), stad in transitie (integratie ruimteclaims) en stad in de regio (integratie Den Haag met haar omgeving).

Dit hoofdstuk zoomt daarop in.

6.1 De mens in de stad

Zoals eerder aangegeven zal de bevolking van Den Haag de komende jaren flink groeien. De woningbouwopgave is dan ook groot en de druk op de buitenruimte neemt toe. Met name in Den Haag Zuidwest, Binckhorst en het CID zullen aanzienlijke aantallen nieuwe woningen gebouwd worden terwijl deze gebieden alleen aantrekkelijk worden met een goed functionerende openbare ruimte en de aanwezigheid van maatschappelijke voorzieningen. Tegelijkertijd is de ruimte in de stad (zeer) schaars.

Ook in de toekomst willen we dat Den Haag een leefbare stad is voor huidige en nieuwe inwoners. Om bij verwachte groei een leefbare stad te zijn en te blijven, zal bij de invulling van de fysieke plannen ook voldoende aandacht moeten zijn voor de sociale opgaven van de stad.

Drie thema's gaan we daarvoor verder onderzoeken.

Aantrekkelijke stad: maatschappelijke voorzieningen

In dit onderzoeksthema staat de relatie tussen maatschappelijke voorzieningen en de verdichtingsopgave van de stad Den Haag centraal. Begin van 2021 heeft het College van B&W de nota Haagse referentienormen maatschappelijke voorzieningen vastgesteld. In deze nota is voor diverse categorieën maatschappelijke voorzieningen gesteld dat bij de groei van x aantal inwoners ook het aantal voorzieningen met y moet toenemen. Dit vormt de basis om te bepalen bij de grote gebiedsontwikkelingen in de stad hoeveel nieuwe maatschappelijke voorzieningen er gerealiseerd moeten worden. Denk hierbij aan sport, onderwijs, cultuur, zorg, welzijn et cetera. Bovendien wordt er in 2021 gewerkt aan integrale huisvestingsplannen voor deze voorzieningen waarin inzichtelijk gemaakt wordt wat de huidige vastgoedportefeuille is en wat er de komende jaren nodig zal zijn in Den Haag.

Dit zijn eerste goede stappen om groei van de stad te koppelen aan bijbehorende groei van maatschappelijke voorzieningen. De uitdaging wordt echter hoe en waar in een stad waar binnen bestaande ruimte gebouwd moet worden, de benodigde maatschappelijke voorzieningen gerealiseerd moeten worden. Dit onderzoeksthema gaat in op deze kernvraag.

Resultaat uit dit onderzoeksthema:

- Waar zijn uitbreidingsmogelijkheden voor maatschappelijke voorzieningen in Den Haag en waar gaat dit knellen? Waar verwachten we dat de claims op de schaarse ruimte het grootst zullen zijn? En zijn er wellicht op regionale schaal ook oplossingen mogelijk?
- Zijn er combinaties te maken tussen voorzieningen onderling (zogenoemde integrale voorzieningen) of tussen voorzieningen en andere functies?

Gezonde stad

De ontwikkeling van de fysieke stad en de gezondheid van Haagse inwoners zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zo leidt toenemend autoverkeer tot meer uitstoot van schadelijke stoffen en geluidsoverlast. En dat leidt tot meer gezondheidsklachten, die bovendien niet gelijk verdeeld is: een inwoner van de Vaillantlaan heeft gemiddeld minder gezonde levensjaren dan een bewoner aan zee. Een fysieke stad die zich meer richt op de wandelaar, fietser, openbaar vervoer en deelauto's, leidt tot vermindering van gezondheidsklachten bij haar inwoners. Verder draagt een prettige, toegankelijke, groene leefomgeving bij aan het welzijn van Haagse inwoners en nodigt het uit tot meer beweging, sport en ontmoeting. Ook kan een groene leefomgeving bijdragen aan een klimaatbestendige stad en het verminderen van hittestress.

Binnen dit onderzoeksthema staat de vraag centraal hoe in Den Haag de gezondheid van haar inwoners vergroot kan worden door ingrepen in de fysieke leefomgeving.

Resultaat uit dit onderzoeksthema:

- Inzicht in benodigde ingrepen op stads- en wijkniveau
- Inzicht in de verdeling van gezondheidsrisico's onder verschillende delen van de Haagse bevolking.
- Inzicht in kansen en bedreigingen die een verdere verdichting van de stad met zich mee brengt voor de gezondheid van Haagse inwoners
- Overzicht van de delen van Den Haag die zich het meest lenen voor ingrepen in de infrastructuur en de openbare ruimte en een overzicht waar dit gaat knellen

Kwetsbare wijken veerkrachtiger maken

Niet iedereen heeft in Den Haag dezelfde kansen op een goede baan, een prettige gezondheid en voldoende inkomen. Er is een aanzienlijk deel van de bevolking dat helaas minder gezegend is en kwetsbaar is voor financiële, gezondheids- en werkloosheidsproblematiek. Deze concentratie van kwetsbare inwoners, bijvoorbeeld in Den Haag Zuidwest, versterkt de sociale problematiek. Er zijn weinig positieve rolmodellen, deelname aan sport en culturele organisaties blijft achter waardoor deze organisaties moeilijk het hoofd boven water kunnen houden, primair onderwijs in deze wijken hebben te maken met collectieve leerachterstanden et cetera. De ambitie is om deze kwetsbare wijken veerkrachtiger te maken in de toekomst.

Fysieke ingrepen in deze wijken kunnen bijdragen aan het veerkrachtiger maken van kwetsbare wijken. Zo kan een evenwichtige woningopbouw in de stad (dus een gebalanceerde verdeling van sociale woningbouw en koopwoningen) leiden tot een vermindering van concentraties van kwetsbare inwoners. En draagt een openbare ruimte die tot verblijven en ontmoeten uitnodigt bij aan vermindering van overlast en de opbouw van sociale cohesie. Ook een goede infrastructurele verbinding tussen kwetsbare wijken en de rest van de stad kan bijdragen aan de veerkracht van kwetsbare wijken. Op die manier kunnen inwoners in kwetsbare wijken bijvoorbeeld makkelijker naar hun werk gaan elders de stad.

Resultaat uit dit onderzoeksthema:

- Inzicht in fysieke ingrepen die (kunnen) bijdragen aan het veerkrachtiger maken van kwetsbare wijken

Verdichting & de druk op de (openbare) ruimte

De druk op de buitenruimte zal de komende decennia fors toenemen, door de groei van het aantal inwoners. Meer mensen betekent een toename van voorzieningen in de openbare ruimte, fiets- en loopstromen, behoefte aan extra ruimte voor water, groen, ontmoeting en recreatie. Een kwalitatieve hoogwaardige buitenruimte is essentieel, waarbij verschillende gebruiksfuncties elkaar versterken in plaats van beconcurreren.

Dit alles vraagt om een strategische benutting van de ruimte en herbezinning op inrichtingsprincipes. Wij vinden het belangrijk dat er een brede visie komt die niet alleen gaat over verdichting maar ook over groen en daarbij recreatieve en publieke voorzieningen, winkelgebieden, pleinen en stadsstraten verenigt. Kortom; hoe geven we plekken vorm zodat de leefbaarheid en sociale cohesie in Den Haag opbloeien. We bouwen daarbij voort op de ‘Visie op het toekomstig beheer van de stad’ uit 2017.

Resultaat uit dit onderzoeksthema:

- Zicht op hoe we de buitenruimte zó ontwerpen en in standhouden dat verschillende functies elkaar bekrachtigen en gedrag- en gebruikspatronen stimuleren die de leefbaarheid en sociale cohesie vergroten.

6.2 Stad in Transitie

Het onderzoeksthema ‘Stad in Transitie’ zoomt in op de grote fysieke opgaven in de stad en gebruikt deze om de stad veerkrachtig aan mondiale

ontwikkelingen aan te passen en de kansen te benutten die deze met zich meebrengen. We zien daarbij drie onderzoeksvragen.

Ordering in schaarse ruimte

We verwachten dat de verschillende sociale en duurzaamheidstransities van (grote) invloed zijn op de manier waarop we de stad ontwikkelen, inrichten en beheren. Hoewel er ook ruimte vrij kan komen, is het aannemelijk dat de ruimte schaarser gaat worden. Dit geldt zeker voor Den Haag. We doen uitspraken over de stad binnen de gemeentegrenzen, met aandacht voor onder meer de kustzone en de A4/Vlietzone.

We zoeken naar inzicht in ruimtevraag van transitie in verschillende delen van de stad en laten zien waar de complexiteit het meest toeneemt. Er zijn duidelijke plekken aan te wijzen waar deze transitie elkaar ‘tegenwerken’ bij gebrek aan coördinatie. Wij streven ernaar om met name in deze gebieden regie te pakken waarbij we verschillende instrumenten om juist te kunnen kijken naar koppelkansen tussen verschillende ruimtevragers. Instrumenten zoals data-integratie, scenarioplanning, meervoudig ruimtegebruik, multifunctionele assets en slimmer assetmanagement kunnen daarvoor worden ingezet.

Daarnaast vraagt de impact van transitie op de fysieke leefomgeving om een continue dialoog. In de uitvoering komen relevante belangen en perspectieven tot hun recht. Dat is ook de plek waar goede ideeën en innovaties binnen een transitie tot stand komen.

Resultaat uit dit onderzoeksthema:

- Inzicht in de gebieden waar we koppelkansen zien tussen meerdere transitie en gebieden waar transitie elkaar (in de toekomst) gaan tegenwerken
- Overzicht van (gebiedsgerichte) maatregelen om koppelkansen tussen transitie te creëren

3D en 4D benadering van transitities

De veranderende wereld vraagt een andere manier van kijken naar de openbare ruimte. Nederlandse steden, en zeker ook Den Haag, zijn internationaal gezien sterk in het inrichten en beheren van de openbare ruimte op het maaiveld. De huidige transitities zijn gericht op deze tweedimensionale blik. Verdichting gaat bijvoorbeeld gepaard met een druk op de ondergrond en een toename van hoogbouw.

De energietransitie, digitalisering, de behoefte aan een gezonde, biodiverse bodem en de toename van ondergrondse restafvalcontainers en garages laten zien dat we steeds intensiever de ondergrond benutten. De toenemende waarde van boomkronen, het belang van schone lucht voor de gezondheid, de eisen en problemen van hoogbouw, en de verschijning van drone-technologie in het luchtruim zijn andere ontwikkelingen die met de verschillende transitities te maken hebben en van invloed zijn op bestaande concepten van inrichten en beheer.

De factor tijd wordt hierin steeds belangrijker. Met een druk op de ruimte is het van belang om toekomstbestendig en flexibel te plannen, met methodes die kunnen omgaan met onzekerheid. Nieuwe digitale visualisatie technieken maken mogelijk om naar deze driedimensionale stad te kijken, en bieden integrale scenario's om (bestuurlijke) afwegingen te maken.

Resultaat uit dit onderzoeksthema:

- Een inhoudelijke en procesmatige strategie om tot een driedimensionale ontwikkeling en beheer van de stad te komen.

Behoud versus verandering

Transitiedenken wekt de indruk dat alles verandert en op de schop gaat. Dat is een misvatting: de stad past zich immers aan om toekomstbestendig te blijven en dat betekent ook juist behoud, hergebruik en revitalisering van de bestaande stad. Den Haag is een stad met een rijke historie en naast cultuur-

schatten en beschermde stadsgezichten heeft dit ook geleid tot waardevolle groene, blauwe, en grijze infrastructuur die we willen behouden of willen benutten op een andere manier.

Eerdere stedelijke transitities hebben geleid tot schadelijke effecten.

Denk bijvoorbeeld hoe autowegen en sloop in de 20ste eeuw Den Haag naast modernisering, ook tot fikse schade aan de stad leidde. In de omgevingsvisie willen we expliciet aandacht schenken aan mogelijke effecten van bepaalde transitities. Daarbij horen ook sociale transitities. Zo is Nederland een migratiesamenleving aan het worden, met een andere stedelijke dynamiek tot gevolg en een grotere diversiteit aan behoeften en daarmee eisen aan de fysieke leefomgeving. Tegelijkertijd is het behoud van een stedelijke identiteit, ruimtelijk en sociaal, belangrijk.

Veel van de infrastructuur die we de komende decennia moeten vervangen is goed aan te passen aan de huidige transitieopgaven. Een stad gericht op voetgangers en fietsers bestond bijvoorbeeld al voordat de auto was uitgevonden. Andere infrastructuur zal worden uitgefaseerd. We zien mogelijkheden voor meervoudig functiegebruik zoals daken, spoorwegemplacements, geluidsschermen en parkeerterreinen voor de energietransitie. De nog onzekere effecten van vergaande digitalisering op hoe we wonen en werken vraagt ook om een creatieve benutting van bestaande en nieuwe bouw, ook om de leefbaarheid te garanderen. En de landgoederen, bossen, duingebieden en parken bieden kansen voor klimaatadaptatie en het vergroten van biodiversiteit.

Resultaat uit dit onderzoeksthema:

- Inzicht in de vraag hoe we de bestaande optimaal kunnen/willen benutten voor de verschillende transitities, waarbij we schade aan waardevolle plekken en infrastructuur voorkomen.
- Koppelen van de vervangingsopgave van infrastructuur aan het bevorderen van de verschillende transitities.

6.3 Stad in de Regio

Het onderzoeksthema 'Stad en de regio' legt de relaties tussen Den Haag en haar regio en 'integreert' daarbij verschillende ruimtelijke systemen.

Den Haag ziet zichzelf namelijk als onderdeel van een samenhangende regio. Deze stads overstijgende blik is ook nodig, omdat Den Haag meer en meer onderdeel uitmaakt van een uitdijende stedelijke regio, waarbij ook de (maatschappelijke) vraagstukken in de fysieke leefomgeving reiken tot over de grenzen van de stad. Te denken valt aan omgevingsveiligheid, de wateropgave, de regionale huisvestingsopgave, Natura 2000 gebieden en de stikstofproblematiek, afstemming over kantorenlocaties en bedrijventerreinen, spreiding van maatschappelijke en culturele voorzieningen en regionale bereikbaarheid.

Deze wederzijdse afhankelijkheden binnen een daily urban system vragen om het intensiveren van de samenwerking en coördinatie met de regio. De eerste omgevingsvisie voor Den Haag omvat een visie voor de stad zélf en biedt daarnaast een basis voor samenwerking met omliggende gemeenten, de regio, provincie en Rijk. Specifiek richten we onze samenwerking op de buurgemeenten, inclusief Leiden, Delft en Zoetermeer. Dat is namelijk het schaalniveau wat in feite één samenhangend stedelijk gebied vormt.

Een regionale omgevingsvisie is op dit moment niet een gewenste en haalbare ambitie. Wel zal de omgevingsvisie een samenwerkingsstrategie bevatten die regionaal afgestemde doelen beschrijft, zodat er aan verschillende overlegtafels een consistent, integraal beleid wordt gevoerd.

We beginnen met het gezamenlijk oppakken van een aantal onderwerpen met onze regiopartners.

Woningbouwprogrammering

Wij richten ons op de ontwikkeling van hoofdzakelijk stedelijk en centrumstedelijk wonen binnen Den Haag. Deze focus is een logische keuze gezien

vanuit de analyse van ruimte voor wonen in de stad en de regionale vraag. Compacte woonvormen in een stedelijke setting nabij concentraties van stedelijke voorzieningen en OV staat daarbij centraal. De regionale nieuwbouwbehoefte aan groen-stedelijke milieus zal vooral buiten Den Haag gerealiseerd moeten worden.

Den Haag maakt regionaal afspraken over woningbouwprogrammering met aandacht voor zowel de totale woningvoorraadontwikkeling als voor de ontwikkeling van betaalbare woningvoorraad, zoals sociale huurwoningen. Hierbij wordt gestreefd naar een evenwichtige verdeling van goedkope woningen over de verschillende regiogemeenten.

Den Haag werkt hierbij niet alleen samen met de regio, maar ook met de Provincie Zuid-Holland en het Rijk, die zowel een faciliterende als een sturende rol spelen bij het realiseren van voldoende woningen en een evenwichtige verdeling van goedkope woningen.

Economische versterking

Op economisch vlak werkt Den Haag samen met het Rijk, provincie, economic boards en het bedrijfsleven aan de Ruimtelijk Economische Ontwikkelstrategie (REOS), gericht op de versterking van de Nederlandse economische toplocaties, waaronder het CID. Daarnaast werken wij met Delft, Leiden en Zoetermeer binnen de Kennisregio aan Zee aan een gezamenlijke ontwikkelagenda voor (een op natuur-gebaseerde) ruimtelijk én sociaaleconomische structuurversterking.

Naast economische toplocaties is er ook afstemming nodig over mogelijke transformatie van bedrijventerreinen in de regio. Afstemming en gezamenlijk onderzoek blijft nodig om ervoor te zorgen dat er voldoende ruimte voor bedrijvigheid blijft. Concrete afspraken maken we hier bijvoorbeeld over in de zogenoemde ‘woon-werkakkoorden’.

Nationaal Park Hollandse Duinen

De provincie, Staatsbosbeheer, kustgemeenten en duinwaterbedrijf DUNEA ontwikkelen gezamenlijk het Nationaal Park Hollandse Duinen. Het duinlandschap is onderdeel van de identiteit van Den Haag. Het kent een grote biodiversiteit en is het waterreservoir voor onze stad. Daarnaast wordt de recreatieve functie steeds belangrijker en draagt bij aan een gezonde leefomgeving. De kust en de zee vormen samen een cruciale vestigingsvoorwaarde voor Den Haag.

Mobiliteit

Verkenningen naar de mobiliteitsnetwerken van de toekomst krijgt een belangrijke plek binnen het onderzoeksthema ‘Stad in de regio’. Dat gaat niet alleen om infrastructuur, maar juist om de verwevenheid met andere opgaven zoals verdichting, openbare ruimte, mobiliteitstransitie en de milieuconsequenties.

Deze mobiliteitsverkenning(en) vormen belangrijke input voor de planMER. Aangezien de omgevingsvisie de Haagse Nota Mobiliteit vervangt, moeten ook de netwerken van voetganger, fiets, openbaar vervoer, auto, ketens & knooppunten een plek krijgen, die veelal gemeentegrens overstijgend zijn.

Naast regionale verkenningen rondom mobiliteitsnetwerken is de (concretere) Schaa sprong OV van belang voor de bereikbaarheid van Den Haag en haar regio. Binnen het gebiedsprogramma (Rijk-regio) Mobiliteit & Verstedelijking (MoVe), werken wij aan een schaa sprong OV gericht op het beter verbinden van de Scheveningse kust/Internationale Zone en Den Haag Zuidwest/Westland met de regio. Met deze schaa sprong is het mogelijk verschillende arbeidsmarkten met elkaar te verbinden en creëren we draagvlak voor verdere stedelijke verdichting. Door de investeringen in de schaa sprong proberen we tegelijkertijd de automobiliteit terug te dringen waardoor gezonde vormen van mobiliteit aan terrein kunnen winnen (lopen en fietsen) en de stedelijke leefomgevingskwaliteiten versterkt worden.

Dit is nadrukkelijk niet alleen een opgave voor Den Haag. Het is ook een opgave van de regio. We hebben ook op andere schaa lniveaus te maken met bereikbaarheidsplannen en verkeer zoals de landelijke plannen voor weg en spoor (toekomstbeeld OV) en het uitvoeringsprogramma bereikbaarheid van de MRDH.

Naast de schaa sprong OV zetten we ook in op andere manieren van reizen. Het zogenoemde ketenreizen krijgt daarbij aandacht, bijvoorbeeld de koppeling tussen auto en openbaar vervoer, openbaar vervoer en fiets etc. Knooppunten aan de randen van de stad (of stedelijk gebied) vervullen daarin een essentiële rol omdat wij dit zien als onderdeel van de mobiliteit van de toekomst.

7 Sturingsfilosofie

De omgevingsvisie is het overkoepelende kader op hoofdlijnen voor de ontwikkeling, beheer, gebruik en bescherming van de fysieke leefomgeving van Den Haag. Hoe de ambities en doelstellingen uit de omgevingsvisie straks worden bereikt is een organisch proces. Uiteindelijk zullen de ambities en keuzes uit de omgevingsvisie juridisch worden geborgd in het Omgevingsplan. Met het Omgevingsplan wordt concreet uitvoering gegeven aan het door de gemeenteraad vastgestelde beleid.

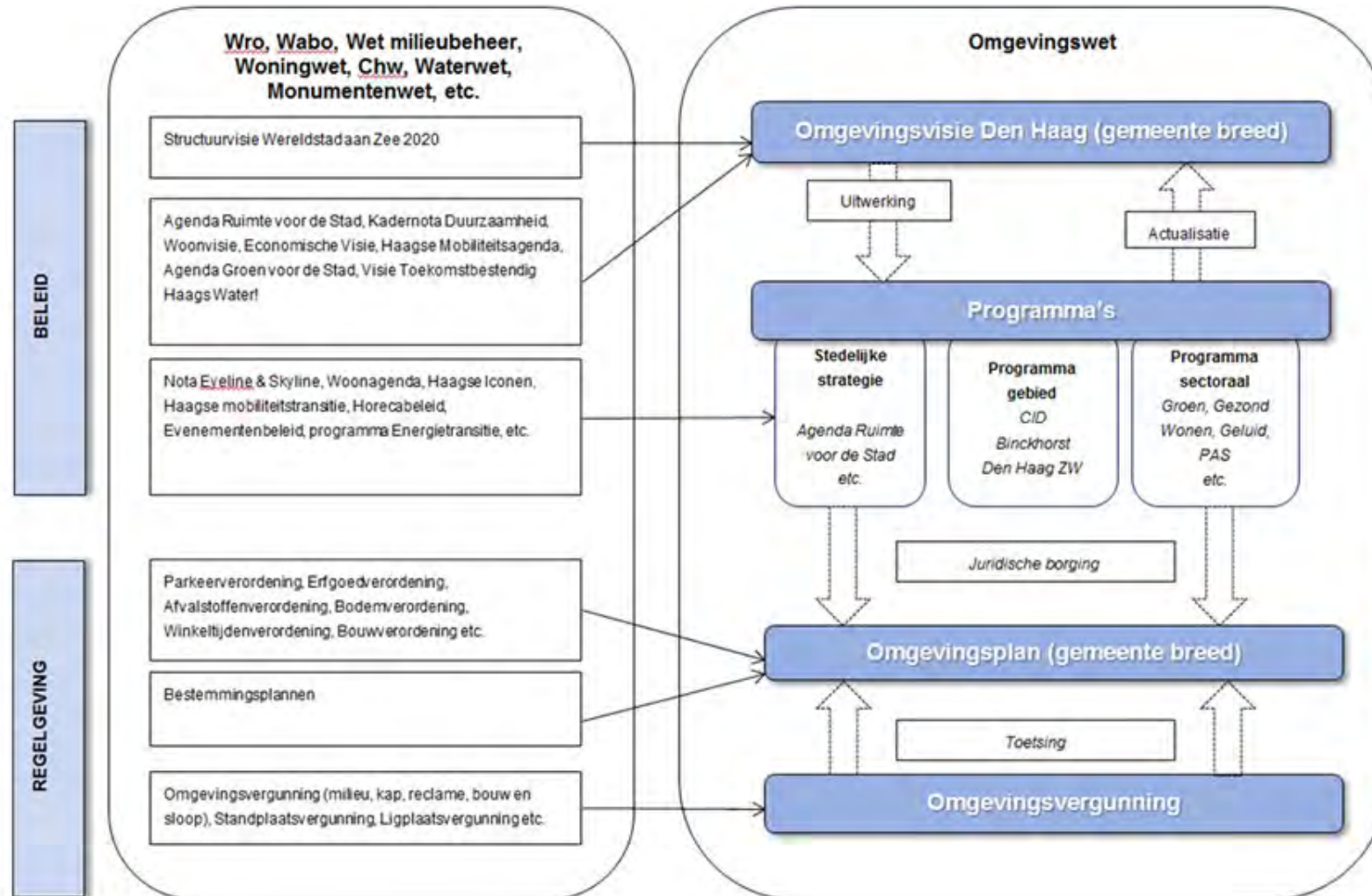
7.1 Samenhang instrumentarium Omgevingswet

De omgevingsvisie is een onderdeel van de beleidscyclus van de gemeente. De omgevingsvisie is een flexibel document, beschrijft de richtinggevende kaders en legt daarmee niet alles tot in detail vast. De kern van de Haagse omgevingsvisie bevat een integraal inspiratie- en afwegingskader. Daarnaast willen we ook een uitvoeringsparagraaf opnemen die inzicht geeft in de realisatie van de visie.

De uitvoering van ambities en doelstellingen uit de omgevingsvisie werkt door in de andere (beleids)producten onder de Omgevingswet. We werken gelijktijdig aan deze andere instrumenten. Bij het opstellen van de omgevingsvisie geven we specifieke invulling aan de ambities en doelstellingen die gaan landen in de verschillende instrumenten, specifiek Omgevingsprogramma's en het Omgevingsplan.

In onderstaande afbeelding is een 'was-wordt' weergave te zien. Aan de linkerkant is huidig beleid en regelgeving weergegeven (niet uitputtend!) en de nieuwe situatie onder de Omgevingswet, aan de rechterkant. De samenhang tussen omgevingsvisie, omgevingsprogramma's, het omgevingsplan en de omgevingsvergunningen is daarop goed te zien.

De omgevingsvisie lijkt daarmee min of meer op een structuurvisie uit de Wet ruimtelijke ordening, maar wijkt tegelijkertijd (sterk) af omdat onderwerpen als duurzaamheid en gezondheid ook worden betrokken. Daarnaast is een omgevingsvisie niet alleen gericht op ontwikkelen, maar ook op het beheren van de kwaliteiten van de fysieke leefomgeving. Dat betekent een complexere belangenafweging en motivatieplicht.

Afbeelding: overgang van huidige wet- en regelgeving naar Omgevingswet

Vanwege de focus op bestaand gebied zal de gemeente in beginsel een mix van organische ontwikkeling en uitnodigingsplanologie toepassen. Dit betekent bijvoorbeeld dat de gemeente niet zelf aan de slag gaat met een gebied of activiteit, maar er wel voor zorgt dat de randvoorwaarden op orde zijn waaraan toekomstige initiatieven van derden kunnen voldoen. Het grondbeleid en het omgevingsbeleid brengen we in samenhang met elkaar.

De randvoorwaarden worden – in de geest van de Omgevingswet – samen met inwoners en andere belanghebbenden opgesteld. Vervolgens kan de gemeente in meer of mindere mate actief aan de slag gaan om partijen te vinden die bereid zijn om samen een gebied te ontwikkelen.

Met betrekking tot de uitvoering van de omgevingsvisie – en daarmee de sturingsfilosofie – stellen wij voor de volgende onderwerpen verder uit te werken:

- Een helder antwoord op de vraag hoe de omgevingsvisie zal doorwerken in de beleidscyclus en hoe moet worden omgegaan met de ontwikkeling van nieuw (sectoraal en integraal) beleid
- Een overzicht van de verschillende ontwikkel- en beheergebieden van Den Haag met daarbij een rolopvatting van de gemeente
- Het benoemen van omgevingsprogramma's die concretere uitwerkingen bevatten voor specifieke gebieden of thema's
- Het toepassen van kostenverhaal. Deze regeling is onder de Omgevingswet ook geschikt gemaakt bij organische ontwikkeling en uitnodigingsplanologie
- Inzichtelijk maken welke bestuurlijke afwegingsruimte er nodig is om gebiedsspecifieke doelstellingen te bereiken, door te werken met salderen en compenseren.

7.2 Rollen en taken gemeenteraad

Vanuit haar kaderstellende rol stelt de raad de omgevingsvisie vast op voorpraak van het college. Het college zorgt voor de totstandkoming van de visie op basis van het proces zoals beschreven in dit ambitiedocument. Raadsleden worden over de totstandkoming van de visie tussentijds geïnformeerd. Het Koersdocument, waarin de 'keuze uit toekomstbeelden' (in welk Den Haag van 2050 willen we wonen?) wordt gemaakt en onderbouwd, wordt door de raad vastgesteld en vormt de basis van de uiteindelijke visie.

Besluitvorming over deze mijlpaal is voorzien na de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 (na installatie van het college 2022-2026).

De omgevingsvisie is onderdeel van de beleidscyclus in het ruimtelijk-fysieke domein en vraagt daarom tussentijdse actualisatie. Met welke regelmaat dit gaat plaatsvinden, zal uiteindelijk in de omgevingsvisie worden beschreven.

De omgevingsvisie omvat de hoofdlijnen van het beleid dat in verschillende programma's van de programmabegroting wordt uitgewerkt. In tenminste de programma's (in de programmabegroting) Stedelijke ontwikkeling, Buitenruimte, Mobiliteit en Duurzaamheid, milieu en energietransitie wordt beschreven hoe de doelstellingen van de omgevingsvisie doorwerken. Bewaking van de kaders van de omgevingsvisie vindt plaats in het kader van de reguliere planning & control cyclus. Onderdeel van de beleidscyclus is monitoring en evaluatie. In de omgevingsvisie wordt beschreven hoe hier vorm aan wordt gegeven.

Op deze wijze kan de raad vanuit haar controlerende rol bewaken of de beoogde doelen van de omgevingsvisie gehaald worden.

De gedachte achter de Omgevingswet is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van stad en inwoners voor de fysieke leefomgeving. Hiertoe worden kaders opgesteld op welke wijze de gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt ingevuld. Participatie is hier het kernwoord. De raad controleert de uitvoering van de participatie, zoals beschreven in dit ambitiedocument en vervult hiermee haar volksvertegenwoordigende rol. Daarnaast worden raadsleden actief geïnformeerd over de participatiemomenten gekoppeld aan de totstandkoming van de omgevingsvisie. Het college doet verslag van de participatie bij het voorstel tot vaststelling van de omgevingsvisie (motiveringsvereiste art. 10.7 Omgevingsbesluit). In de Omgevingsvisie wordt de visie op participatie in de fysieke leefomgeving op hoofdlijnen beschreven.

7.3 Rollen en taken college van B&W

In essentie blijft de rolverdeling tussen de gemeenteraad en het college van B&W na de inwerkingtreding van de Omgevingswet onveranderd. Het college is verantwoordelijk voor de uitvoering van de door de raad vastgestelde ambities en doelstellingen (in de omgevingsvisie en het Omgevingsplan). Wel krijgt het college van B&W meer bevoegdheden bij de uitvoering van het beleid en is de gemeenteraad nadrukkelijker belast met de hoofdlijnen en het toezicht op het beleidsproces.

Het college van B&W is en blijft bevoegd gezag voor het afgeven van omgevingsvergunningen en toetst aanvragen voor initiatieven en ruimtelijke ontwikkelingen aan het Omgevingsplan. Voor aanvragen omgevingsvergunning die in strijd zijn met het Omgevingsplan is straks na de inwerkingtreding van de Omgevingswet geen instemming van de gemeenteraad nodig, behoudens tevoren door de raad aangegeven gevallen. Daarnaast is het college het bevoegd gezag voor het opstellen van omgevingsprogramma's.

Het omgevingsprogramma is een beleidsdocument. Daarom kan er geen bezwaar of beroep worden ingesteld. Bij de vaststelling ervan moet wel worden beschreven hoe de participatie is verlopen en wat er met de uitkomsten daarvan is gedaan. Daarna volgt de zienwijzenprocedure van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht voor het ontwerp-omgevingsprogramma. Of en hoe de gemeente Den Haag vrijwillige omgevingsprogramma's gaat inzetten naast de verplichte omgevingsprogramma's (voor geluid en luchtkwaliteit) is onderwerp van onderzoek.

8 Participatie

De integrale benadering vanuit de Omgevingswet gaat hand in hand met participatie. Het doel van het participatietraject is dan ook om te komen tot een gezamenlijk gedragen omgevingsvisie voor Den Haag. De totstandkoming van de omgevingsvisie is een proces waarin we vanaf de start belanghebbenden en geïnteresseerden (burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties, andere overheden en ketenpartners) aan tafel hebben. Zo komen belangen, meningen en creatieve ideeën op tijd in beeld.

Dit hoofdstuk beschrijft op hoofdlijnen het te voeren participatieproces met daarbij gestelde ambities. Daarmee geldt dit hoofdstuk als het startdocument op grond van de Inspraak- en Participatieverordening Den Haag.

8.1 De Inspraak- en participatieverordening Den Haag

Naast de uitgangspunten voor participatie volgens de Omgevingswet, betrekken we ook een aantal andere kaders.

In de Inspraak- en participatieverordening uit 2012 wordt participatie gedefinieerd als “het op interactieve wijze betrekken van belanghebbenden en/of belangstellenden bij de ontwikkeling van gemeentelijk beleid, in de vorm van raadplegen, adviseren, coproduceren of meebeslissen”. Deze inspraak- en participatieverordening wordt op dit moment herzien. Hierdoor loopt de ontwikkeling van het participatiebeleid met betrekking tot de Omgevingswet in Den Haag parallel aan de ontwikkeling van het algemene participatiebeleid van Den Haag. Deze twee trajecten voeden elkaar.

8.2 Haags Participatiekompas

Het Haagse Participatiekompas dient als evaluatiekader voor het benoemen en toetsen van de kwaliteit van participatie. Het kompas kent 6 basisprincipes - richtingaanwijzers – voor participatie. De basisprincipes worden gebruikt in de herziening van de Inspraak- en Participatieverordening. Voor het proces van totstandkoming van de omgevingsvisie leggen we de nadruk op dat belangen worden samengebracht en we de kwaliteit van interactie bevorderen. Verder streven we naar een maximale betrokkenheid van de deelnemers. Dat doen we door te zorgen dat er ruimte is voor deelnemers om invloed te hebben op de uiteindelijke uitkomsten en door openheid te bieden over het proces en de beslissingen. Een prettig verlopen participatieproces versterkt de onderlinge relaties en maakt iedereen slimmer. Daarom geven we aandacht aan wat deelnemers samen leren en borgen opgedane kennis, ervaringen en resultaten om de kwaliteit van participatietrajecten te vergroten (zie afbeelding).

Afbeelding: Haags Participatiekompas met 6 basisprincipes

8.3 Doelgroep van participatie

Van belang is de notie dat onder “participatie” een brede doelgroep aan belanghebbenden, professioneel en niet professioneel betrokken partijen gevat wordt.

Initiatiefnemers

Zowel kleine als grote initiatieven in de stad kunnen bijdragen aan de doelen en opgaven waar Den Haag voor staat. Mensen maken immers de stad. De omgevingsvisie van Den Haag is straks dan ook een uitnodiging aan iedereen om met creatieve ideeën en oplossingen te komen. In Den Haag zijn veel kundige partijen die op basis van wetenschappelijke of praktische kennis en op basis van investeringsvermogen hun bijdrage kunnen leveren aan een mooie stad.

Inwoners en ondernemers van Den Haag

De ambities en doelstellingen in de omgevingsvisie kunnen alleen worden bereikt met de inwoners en ondernemers van Den Haag. Wij stimuleren dan ook dat de inwoners van Den Haag een bijdrage leveren aan de op te stellen toekomstbeelden voor de stad. Om de uitvoeringskracht van het uiteindelijk gewenste toekomstbeeld te vergroten, willen we eigenaarschap en zeggenschap in buurten stimuleren. Wij spelen in op deze ambitie door de omgevingsvisie inclusief en participatief tot stand te laten komen.

Ketenpartners

Den Haag werkt op verschillende schaalniveaus (regionaal, provinciaal, nationaal en internationaal) aan verschillende doelen met verschillende ketenpartners. Onder ketenpartners verstaan we medeoverheden (buurgemeenten, provincie en Rijk, waterschap), samenwerkingsverbanden (bijvoorbeeld MRDH, REOS, Verstedelijkingsalliantie) en uitvoerings- en adviesorganisaties (Omgevingsdienst, GGD, Veiligheidsregio, Dunea, Staatsbosbeheer). Voor een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving in beleid, besluitvorming, vergunningsverlening, regelgeving, uitvoering en handhaving is nauwe en vroegtijdige samenwerking met deze partijen noodzakelijk.

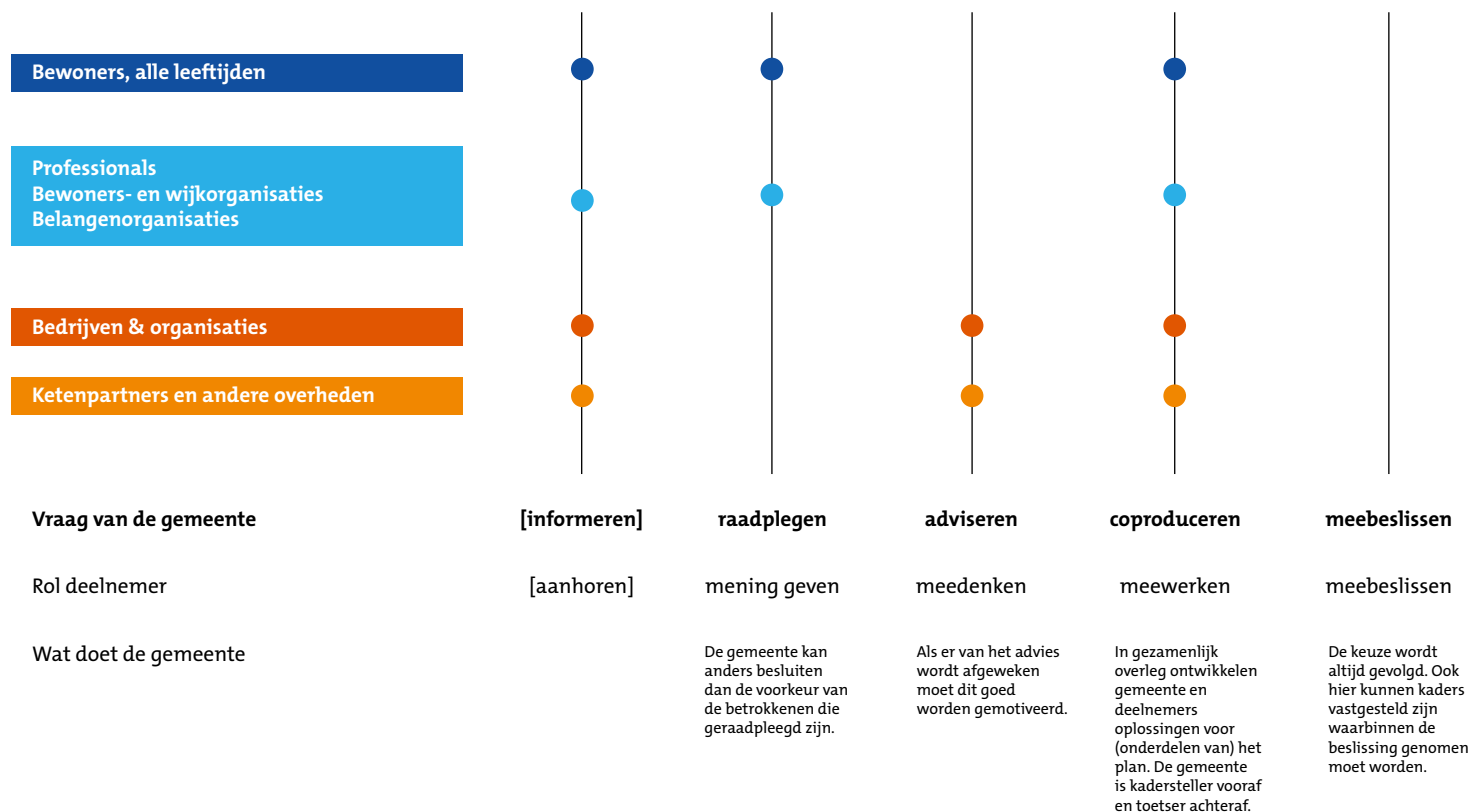
8.4 Niveau van participatie voor de toekomstbeelden

Het ingezette participatieniveau is maatwerk en afhankelijk van de fase en het product van de Omgevingsvisie. Bij het participatief ontwikkelen van de toekomstbeelden van de omgevingsvisie focussen we op maximale betrokkenheid van de deelnemers.

We maken we onderscheid tussen verschillende deelnemers (zie onderstaande afbeelding). Bij elke groep staat het soort participatie aangegeven met een bol in het schema. Elk van de groepen deelnemers wordt geraadpleegd en geïnformeerd. Bedrijven en organisaties worden gevraagd om advies. Bewoners en

wijkorganisaties worden uitgenodigd om te coproduceren bij het opstellen van toekomstbeelden.

Zoals in de participatieverordening (2012) wordt geëist, moet de gemeente bij het afwijken van een advies wel een onderbouwde motivatie gebruiken. In het participatieverslag wordt verantwoord hoe de inbreng heeft meegewogen bij het opstellen van de omgevingsvisie.

Afbeelding: ambitie mate van invloed stakeholders toekomstbeelden omgevingsvisie Den Haag

8.5 Het participatieproces van de Omgevingsvisie in drie deelproducten

De omgevingsvisie Den Haag zal door middel van drie deelresultaten (deels) participatief tot stand gaan komen. Het gaat om de 'Staat van de leefomgeving' en de beschrijving van de opgaven, de op te stellen Toekomstbeelden voor 2050 en de omgevingsvisie zelf. Deze deelproducten bouwen op elkaar voort en representeren ieder een fase in het participatieve ontwikkelproces van de omgevingsvisie.

Staat van de Leefomgeving, beschrijving van de opgaven - Informeren en in kaart brengen

De Staat van de leefomgeving wordt op basis van algemeen aanvaarde criteria en indicatoren zoals beschreven in de monitor Brede Welvaart, beschreven voor de stad Den Haag en uitgewerkt naar deelgebieden (Stadsdelen/Wijken).

Toekomstbeelden – Co-ontwerpen

Door het opstellen van toekomstbeelden worden mogelijke toekomstverkenning samen met de stad. De verschillende toekomstbeelden worden gebruikt als gespreksvoorwerp en samengevoegd in het meest gewenste toekomstbeeld, de omgevingsvisie Den Haag.

Omgevingsvisie Den Haag – Bundelen en vaststellen

Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 start het opstellen van de visie zelf op basis van het dan meest gewenste toekomstbeeld. Voor de omgevingsvisie is een formele zienswijzeprocedure vereist, alvorens de raad deze vaststelt.

De participatieprocessen worden op maat ontwikkeld. Zo verschilt de mate van invloed die een deelnemer aan het proces heeft per stakeholder, fase in het proces en het deelproduct. In de bijlage is hiervan een verdieping weergegeven.

8.6 Benutten van afgeronde en lopende trajecten

Naast het organiseren van participatietrajecten in het kader van de omgevingsvisie zijn er ook vele andere Haagse participatietrajecten die inmiddels afgerond zijn, momenteel worden uitgevoerd of gepland staan. Uit deze trajecten wordt op verschillende schaalniveaus en bij verschillende doelgroepen veel opgehaald. Deze waardevolle informatie willen we zoveel mogelijk gebruiken voor de omgevingsvisie.

Bij toekomstige trajecten kan er voor de omgevingsvisie aangehaakt worden, door bijvoorbeeld een vraag of onderwerp toe te voegen bij relevante workshops of stadsgesprekken. Daarnaast zullen specifiek omgevingsvisie gerelateerde trajecten opgezet worden om voldoende input binnen te halen op onderwerpen en bij doelgroepen die in andere trajecten in mindere mate zijn langsgesproken. Zo maken we gebruik van wat de stad al heeft gegeven, haken we in op relevante trajecten en vullen we aan met eigen initiatieven.

8.7 Communicatie

Eenduidige en heldere communicatie ligt aan de basis van het proces van totstandkoming van de visie. Er zal gebruik gemaakt worden van online en offline communicatiemiddelen onder het motto:

*“Denk mee over de toekomst.
Samen maken we de stad.”*

9 PlanMER omgevingsvisie

In de omgevingsvisie schetsen we een inspirerend toekomstbeeld voor de gemeente, met als inzet om met de stad aan dit gezamenlijk gewenste toekomstbeeld te gaan werken. Dit betekent dat we de omgevingsvisie als kaderstellend document zien, waarmee we richting geven aan beslissingen die we in het fysiek domein gaan nemen. Gezien de verwachte opgaven die er liggen en de wijze waarop we daarbij belangen gaan afwegen, kan een milieueffectrapportage niet ontbreken.

Het doel van de milieueffectrapportage is om de effecten van gemaakte en te maken keuzes in beeld te brengen zodat milieubelangen volwaardig meewegen in de besluitvorming. Dit draagt bij aan transparante besluitvorming. In het kader van de omgevingsvisie spreken we liever over omgevings-effecten en een Omgevingseffectrapport (hierna: OER). We sluiten hiermee aan bij de bredere kijk van de Omgevingswet op de fysieke leefomgeving. Het gaat dus niet alleen om geluid, luchtkwaliteit, water, maar ook bijvoorbeeld om gezondheid, cultuurhistorie, klimaat en grondstoffengebruik.

9.1 Sociale effectrapportage

Integraal kijken naar de fysieke leefomgeving betekent eigenlijk ook dat er inzicht nodig is in sociale effecten van beoogde maatregelen. In sommige landen is daarom naast een milieueffectrapportage ook een sociale effectrapportage vereist.

We onderzoeken hoe en welke sociale effecten meegewogen kunnen worden in het OER. Daarvoor is nog nadere studie nodig voor het antwoord op vragen zoals: wat zijn sociale effecten, wanneer kunnen we die het beste in beeld krijgen, hoe onderzoeken we dat en krijgen we daar goed zicht op. We onderzoeken de mogelijkheden op dit moment samen met actieve bewonersorganisaties. In de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) zullen we hier dieper op ingaan.

9.2 Omgevingseffectrapportage (OER) als ondersteuning bij planproces

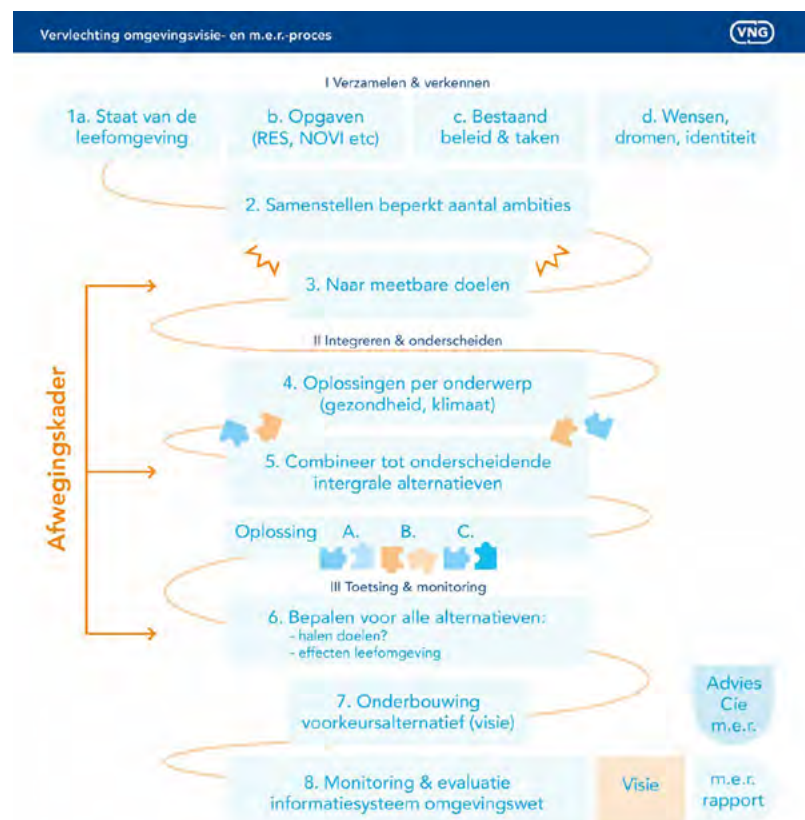
Alle informatie die voor de m.e.r. nodig is, is ook voor het opstellen van de omgevingsvisie nodig. Het ligt daarom voor de hand dat het opstellen van de visie gelijk loopt met het opstellen van het OER.

Wij hanteren bij het vervlechten van de twee processen de volgende kwalitatieve uitgangspunten:

1. We zetten een stip op de horizon: we werken aan een toekomstbeeld voor de stad, een gewenste toekomst voor de stad en haar inwoners.
2. We zijn concreet: we maken ambities en doelstellingen zo concreet mogelijk, zodat we inzicht krijgen in haalbaarheid, kansen en bedreigingen.
3. We brengen verschillende routes in kaart: we onderzoeken op welke wijze en met welke maatregelen we de gewenste toekomst een meest waarschijnlijke toekomst kunnen laten zijn. Daarbij beschrijven we ook wat de gemeente zelf kan doen, maar ook wat rollen en verantwoordelijkheden zijn van partners in en om de stad, inwoners en ondernemers.
4. In de omgevingseffectrapportage toetsen we of met de maatregelen de doelen en ambities bereikt kunnen worden, waar nodig stellen we doelen en ambities bij zodat we tot een realistische maar wel ambitieuze omgevingsvisie komen.

5. We leggen de basis voor de monitoring en evaluatie, door een staat van de leefomgeving als startpunt neer te zetten. We beschrijven in de omgevingsvisie welke instrumenten we kunnen benutten voor het bereiken van de doelstellingen.

Aan de MER-procedure zijn enkele formele stappen verbonden. De eerste stap is het ter inzage leggen van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD). Hierover kunnen zienswijzen worden ingediend. We zorgen voor een slim proces waarin de staat van de leefomgeving en de NRD onderwerp zijn van de participatie voordat de NRD formeel ter inzage wordt gelegd.

Afbeelding: Stappen in de omgevingsvisie en m.e.r.
(Uit: Praktijkproef Afwegingskader omgevingsvisie, VNG)

9.3 Monitoring van de Staat van de Leefomgeving

Door de staat van de fysieke leefomgeving te monitoren, kunnen we in de gaten houden of de ontwikkelingen passen bij de gewenste richting van de stad. Monitoringsgegevens bieden inzicht in de haalbaarheid van de beleidsdoelen. Als blijkt dat de haalbaarheid van een beleidsdoel of de ontwikkeling van de stad in het gedrang komt, dan kan een aanpassing van de omgevingsvisie of een omgevingsprogramma nodig zijn.

Wanneer er uitwerking in thematisch of gebiedsgericht beleid voor de fysieke leefomgeving noodzakelijk blijkt, kijken we altijd naar de gehele beleidscyclus van de Omgevingswet. De hoofdlijnen van beleidswijzigingen zoals opgaven, ambities of doelstellingen worden verwerkt in de omgevingsvisie. In het te nemen besluit zal vervolgens worden aangegeven wat het effect is van de voorgenomen (beleids-) wijziging op het samenhangende verhaal. Op deze manier blijft de omgevingsvisie elke dag vers en integraal.

We streven naar een zo efficiënt mogelijke werkwijze bij het (partieel) aanpassen van de omgevingsvisie. Deze werkwijze (inclusief frequentie van actualisatie), waarbij we burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en ketenpartners betrekken, wordt verder in de omgevingsvisie uitgewerkt. Daarmee wordt de omgevingsvisie een continu proces en een nieuwe werkwijze voor de beleidsontwikkeling in het ruimtelijk-fysieke domein.

Samenvatting

Voorop staat dat Den Haag op veel beleidsterreinen waar het gaat om de fysieke leefomgeving over actueel beleid beschikt en goed inzicht heeft in de kansen voor verdere verbetering van de leefomgeving. Tegelijkertijd is daarvoor ook langzamerhand inzicht ontstaan waar dilemma's liggen en keuzes nodig zijn om een toekomstbestendige en veerkrachtige stad te zijn en te blijven. Als doelstelling van de omgevingsvisie dragen we uit dat deze bijdraagt aan een toekomstgericht bestuur. Daarbij vertelt de omgevingsvisie een inspirerend en eerlijk verhaal dat gedragen wordt door de stad.

Ambities

We onderzoeken samen met de stad de haalbaarheid en de wijze waarop we de volgende ambities gaan realiseren:

- Een rechtvaardig en inclusief Den Haag
- Een betaalbare, toegankelijke en toekomstbestendige woningvoorraad in Den Haag
- Een klimaatbestendig, klimaatneutraal en natuurinclusief Den Haag
- Een economisch vitaal Den Haag
- Een gezond en veilig Den Haag
- Een duurzaam bereikbaar Den Haag

Daarbij verbinden we het sociale en het ruimtelijke domein om zo te werken aan een duurzame en veerkrachtige, leefbare stad.

Proces totstandkoming omgevingsvisie

Het ambitiedocument schetst het volgende proces: allereerst maken we de balans op hoe de stad er op dit moment voor staat in de Staat van de leefomgeving. We brengen in kaart waar de grootste opgaven liggen, vanuit nationaal, provinciaal en regionaal beleid en ons eigen actuele beleid. Vervolgens zullen we door middel van het uitwerken van toekomstbeelden op stedelijk en stadsdeelniveau nagaan welke keuzes er mogelijk en nodig zijn om onze ambities te bereiken. We gaan hierover in gesprek met onze partners in de stad en de regio, zoals het Hoogheemraadschap, de Veiligheidsregio en buurgemeenten. En uiteraard gaan we in gesprek met inwoners, bedrijven, instellingen en initiatiefnemers. Bij de participatie letten we er op dat we uitkomsten van eerdere trajecten benutten, zoals bijvoorbeeld over het mobiliteitstransitiebeleid, en aansluiten bij processen die al lopen, zoals de wijkagenda's. Het ambitiedocument is tevens het formele startdocument voor de participatie zoals voorgeschreven in de Inspraak- en participatieverordening.

De uitkomsten uit dit proces leggen we vast in een koersdocument. Daarna schrijven we de omgevingsvisie.

Inhoudelijke opgaven

In het onderzoekstraject tot en met maart 2022 komen onder andere de volgende inhoudelijke vraagstukken aan bod: een beeld scheppen van de mogelijkheden hoe we voldoende maatschappelijke voorzieningen borgen in relatie tot de woningbouwopgave, hoe we zorgdragen voor de regio op de ondergrond, essentieel voor een leefbare stad van de toekomst, hoe we de luchtkwaliteit kunnen verbeteren en tegelijk werken aan de bereikbaarheid van de stad, hoe we ruimte geven aan de vestiging van bedrijven en het bouwen van nieuwe woningen en tegelijk de stikstofbelasting op het duingebied omlaag brengen, waar we investeren in kwetsbare wijken, hoe we werken aan een gezonde stad, hoe we borgen dat onze stad beschermd blijft tegen de zee, en hoe we de klimaatverandering opvangen.

De grote opgaven in het beheer van de stad, zoals de vervangingsopgave van infrastructuur (bruggen, viaducten) en het in stand houden van cultureel erfgoed maken deel uit van de afwegingen.

Dit alles tegen het licht van een aantal ontwikkelingen op het gebied van bevolkingsdynamiek en -groei, klimaatverandering en de daarmee gepaard gaande noodzaak tot het uitfasen van fossiele brandstoffen en verdergaande technologisering en digitalisering van de samenleving.

Van omgevingsvisie naar uitvoering

De omgevingsvisie is het juridisch-planologisch kader dat ten grondslag ligt aan het omgevingsplan. Komend halfjaar onderzoeken we hoe we in Den Haag met de instrumenten van de Omgevingswet in samenhang het beste kunnen werken.

Daarnaast is een inspirerende omgevingsvisie bij uitstek geschikt om te benutten in gesprekken met de provincie, het rijk en Europa.

Samenwerking in de regio

De eerste omgevingsvisie voor Den Haag omvat een visie voor de stad zélf en biedt daarnaast een basis voor samenwerking met omliggende gemeenten, de regio (waaronder de MRDH), provincie en Rijk. Specifiek richten we ons op samenwerking met de buurgemeenten, inclusief Leiden, Delft en Zoetermeer. Dat is het schaalniveau wat in feite één samenhangend stedelijk gebied vormt. De omgevingsvisie zal ook de regionaal afgestemde doelen beschrijven.

Bijlagen

Rolverdeling tussen raad en college (handreiking VNG 2017)

De gemeenteraad stelt de kaders en het strategisch beleid van de gemeente vast en toetst en controleert of het college van B&W het beleid volgens afspraak en naar tevredenheid heeft uitgevoerd. Met het bestaand raads-instrumentarium (het indienen van amendementen, moties, schriftelijke/mondlinge vragen, interpellatie, recht van onderzoek en initiatief en de actieve informatieplicht van het college van B&W) houdt de gemeenteraad zoals gebruikelijk gedurende het beleids- en besluitvormingsproces vinger aan de pols en stuurt in de gewenste ontwikkelrichting.

De gemeenteraad adviseert dan het college van B&W (artikel 16, lid 15 Omgevingswet).

De gemeenteraad geeft als volksvertegenwoordiger een stem aan opvattingen die in de gemeenschap leven. Vervolgens weegt hij alle belangen mee om te komen tot keuzes en besluiten.

Dat het (vaak) interne proces van visievorming/kaderstelling en controle/verantwoording op gespannen voet kan staan met de verbinding van de gemeenteraad met de gemeenschap is ook niet nieuw. Het vraagt van de gemeenteraad om politiek-bestuurlijke sensitiviteit en evenwichtskunst. Nieuw in het kader van de Omgevingswet is dat ook van inwoners sterke betrokkenheid en eigen initiatief worden verwacht bij de fysieke leefomgeving.

Niet alleen bij het ontwikkelen van een visie op de fysieke leefomgeving, maar ook bij het oppakken van initiatieven en het zoeken van draagvlak daarvoor bij belanghebbenden en andere betrokkenen. Dat past bij de algemene maatschappelijke trend naar meer zelfredzaamheid van inwoners en een stimulerende, faciliterende en uitnodigende overheid. Van de gemeenteraad wordt verwacht dat hij welwillend staat tegenover initiatieven en daarvoor ruimte geeft. Omdat het gaat om zowel de ontwikkeling en de inrichting, als om de bescherming en het behoud van de leefomgeving moet de gemeenteraad telkens alle belangen binnen de gemeenschap bezien, afwegen en waar nodig beschermen. De gemeenteraad heeft de verantwoordelijkheid om ruimte te bieden aan initiatieven, en tegelijkertijd om op te komen voor de belangen van betrokkenen en mogelijke tegenstanders.

De belangrijkste instrumenten voor gemeenten in het kader van de Omgevingswet zijn de omgevingsvisie en het Omgevingsplan. De omgevingsvisie omvat de integrale en lange termijn strategische visie voor het gehele grondgebied van de gemeente. Het omvat alle aspecten en ambities voor de fysieke leefomgeving. De gemeenteraad stelt de omgevingsvisie vast. De omgevingsvisie bevat geen bindende werking voor inwoners, wel voor de gemeenteraad en het college van B&W. Afwijken van in de visie vastgelegde kader kan alleen mits inhoudelijk goed onderbouwd. De omgevingsvisie vormt het uitgangspunt voor het Omgevingsplan. Het Omgevingsplan kan worden gezien als de opvolger van de huidige bestemmingsplannen en diverse verordeningen. Het Omgevingsplan is breder en integraler dan een bestemmingsplan en bevat alle regels voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.

Ook het Omgevingsplan wordt door de gemeenteraad vastgesteld. Het is in digitale vorm en is bindend voor inwoners, bedrijven en andere overheden. Het Omgevingsplan bevat het beoordelingskader voor aanvragen omgevingsvergunning. Een Omgevingsplan wordt in beginsel voor onbepaalde tijd door de gemeenteraad vastgesteld. Op onderdelen wordt het plan geactualiseerd op de momenten waarop dat nodig is.

De Omgevingsvisie bevat de uitgangspunten voor het Omgevingsplan. In de transitiefase wordt het Omgevingsplan steeds meer in overeenstemming met de omgevingsvisie gebracht. Het eerste Omgevingsplan van rechtswege (per 1 juli 2022) is nog niet gebaseerd op de omgevingsvisie Den Haag.

Procesontwerp participatie bij de drie deelproducten

De globale planning voor het participatief ontwikkelen van de Staat van de Leefomgeving, de toekomstbeelden en de uiteindelijke omgevingsvisie ziet er als volgt uit.

Fase van participatie/Deelproduct	1: informeren (2021)	2: in kaart brengen (2021)	3: co-ontwerpen (2021)	4: bundelen (2022)	5: vaststellen (2023)	6: continueren (2024)
1. Staat van de stad + beschrijving opgaven						
2. Toekomstbeelden (verbeelden mogelijke toekomst)						
3. Omgevingsvisie (synthese toekomstbeelden / het beleidsstuk)						

De procesontwerpen zelf worden op maat ontwikkeld. Zo verschilt de mate van invloed die een deelnemer aan het proces heeft per stakeholder, fase in het proces en het deelproduct.

	Hoogste mate van invloed in het proces	1. Staat van de stad (2021)	2. Toekomstbeelden (2021-2022)	3. Omgevingsvisie (na 2022)
Bewoners, alle leeftijden	co-produceren	informereren	co-produceren raadplegen	raadplegen formele inspraak (zienswijze)
Professionals, Bewoners-en wijkorganisaties, Belangenorganisaties	co-produceren	raadplegen	co-produceren raadplegen	adviseren formele inspraak (zienswijze)
Bedrijven en organisaties	co-produceren	raadplegen	co-produceren adviseren	adviseren formele inspraak (zienswijze)
Ketenpartners & andere overheden	co-produceren	raadplegen	co-produceren adviseren	co-produceren formele inspraak (zienswijze)
Alle deelnemers	informereren	informereren	informereren	informereren

Colofon

Dit is een uitgave van

Gemeente Den Haag,
besluit college van B&W RIS309993

Vormgeving

Dienst Bedrijfsvoering
Multimedia

Fotografie gemeente Den Haag, VNG, rijksoverheid, CBS
Fotoverantwoording: alle foto's gemeente Den Haag tenzij anders vermeld

Nadere informatie: omgevingsvisie@denhaag.nl

September 2021

Aan de inhoud van de teksten en afbeeldingen en schema's is veel zorg besteed. Toch kan het zo zijn dat informatie onvolledig of niet helemaal correct wordt weergegeven. Bij samenstelling van dit document hebben we ons best gedaan om alle rechthebbenden van het beeldmateriaal te achterhalen. Wanneer u meent dat u hier vermeld zou moeten worden, verzoeken wij u contact op te nemen via het hierboven aangegeven mailadres.